

PERÄSSÄ LUOVIJOITA VAI AVOIMUUDEN AIRUEITA?

SUOMALAISET
KULTTUURIPERINTÖORGANISAATIOT
DIGITAALISESSA MAAILMASSA

Laura Sillanpää (toim.)

AvoinGLAM

Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kyselyn raportti

2015

Työ on lisensoitu CC BY-SA 4.0 -lisensillä. Työtä saa muokata ja jakaa edelleen vapaasti, kunhan mainitsee sen yhteydessä raportin toimittajan tai kirjoittajan/kirjoittajat sekä saman lisenssin.

Kansikuvan alkuperäiset kuvat: Svenska litteratursällskapet i Finland & Suomen Urheilumuseo (CC BY-SA).

Sisällysluettelo

Johdanto	2
Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa	3
Perässä luovijoita vai avoimuuden airueita?	6
Vastaajaorganisaatiot	8
Digitaaliset kulttuurivarannot ja avoimet aineistot	11
Avoimien käytäntöjen tärkeys organisaatioissa	12
Avoin ja linkitetty data nyt ja tulevaisuudessa	15
Avoin data	15
Linkitetty data	17
Kokoelmien digitointi	19
Avoimet sisällöt	21
Avoimuuden lainsäädännölliset rajoitukset ja käyttöehdot	26
Tekijänoikeuksien vaikutukset kulttuuriperintöorganisaatioiden toimintaan	27
Henkilötietosuojan haasteet	30
Avattujen aineistojen lisensointi	31
Suhtautuminen avoimiin lisensseihin	33
Osallistumismahdollisuudet ja avoimet projektit	37
Vapaaehtoisten merkitys organisaatiolle	38
Verkossa tapahtuvan toiminnan arviointi	38
Yleisöjen osallistaminen sosiaalisen median avulla	41
Sosiaalisen median palvelut organisaatioiden käytössä	41
Sosiaalisen median käytön tavoitteet	43
Yhteisöllinen sisällöntuotanto	45
Joukkoistaminen	46
Yhdessä yli esteiden? Askelmerkit kohti yhteistä avoimen kulttuurin toimintapolitiikkaa	49
Kohti avointa kulttuuria AvoinGLAM-verkoston tukemana	50
Suositukset	52

Liite: Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kysely

Johdanto

World Wide web kehitettiin vuonna 1993 kaikille avoimeksi alustaksi, jossa kaikilla olisi pääsy tietoon ja jonka sisältöä kaikki voisivat olla tuottamassa¹. Yli kaksikymmentä vuotta myöhemmin, joulukuussa 2015, tuttavallisemmin Internetinä tunnettu verkko tavoittaa jo yli kolme biljoonaa ihmistä ympäri maailman².

Tiedon kulkua on edelleen nopeuttanut ja sen saavutettavuutta parantanut 2000-luvulla tapahtunut sosiaalisen median kehittyminen. Muisti- ja kulttuuriorganisaatioille Internet ja eri sosiaalisen median palvelut edustavat tehokkaita tiedon jakamisen ja saamisen sekä yleisöjen tavoittamisen kanavia. Kansalaisille sosiaalinen media mahdollistaa uudella tavalla aktiivisina sisällön tuottajina ja jakajina toimimisen. Kulttuuriperintöorganisaatioiden asiakkaina ihmiset haluavat enemmän mahdollisuuksia osallistua, keskustella, oppia sekä jakaa tietoa aktiivisesti.

2000-luvulla tiedon vapauden sekä kansalaisten aktiivisen toiminnan edistämisen ympärille on syntynyt kokonainen avoimuuden liikehdintä. Toimijat ja verkostot kuten Open Knowledge (entinen Open Knowledge Foundation)³, Wikimedia⁴ ja Creative Commons⁵ puhuvat vahvasti tiedon avoimuuden tärkeydestä ja painottavat sen hyödyntämismahdollisuuksia. Muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden kohdalla avoimuus on konkretisoitunut erityisesti digitoitujen kulttuurivarantojen avaamisessa kaikkien vapaaseen käyttöön ja eri yleisöjen osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen. Avointen kulttuuriaineistojen avulla pyritään lisäämään organisaatioiden näkyvyyttä,

¹ CERN 1993. Statement: <https://cds.cern.ch/record/1164399>

² Reaaliaikaisesti päivittyvät Internetiin ja sen palveluiden käyttöön liittyviä lukemia: <http://www.internetlivestats.com/>

³ Open Knowledge: <https://okfn.org/>

⁴ Wikimedia: <https://www.wikimedia.org/>

⁵ Creative Commons: <http://creativecommons.org/>

edistämään parempien palveluiden syntymistä sekä tuomaan kulttuuriperintö lähemmäs ihmisten jokapäiväistä arkea.

Digitaalisen toimintaympäristön hyödyntämisen ja aineistojen avaamisen mahdollisuudet asettaa organisaatioille kuitenkin myös uudenlaisia haasteita. Uusien teknologioiden käyttöönotto on harvoin täysin ongelmaton. Kokoelmanhallintajärjestelmien päivittämisen tai vaihtamisen vaikeuden lisäksi omat haasteensa tuovat henkilöstön kouluttamisen sekä työnkuvan päivittämisen tarpeet. Myös taloudelliset realiteetit asettavat reuna-ehtoja toiminnan uudistamiselle: kiristyvien budjettien ja henkilöstöleikkausten myötä organisaatioilta vaaditaan tehokkaampaa toimintaa pienemmillä resursseilla.

Miten suomalaiset muisti- ja kulttuuriorganisaatiot ovat reagoineet tällaisiin kehityskulkuihin? Minkälaisia sosiaalisen median palveluita organisaatioissa hyödynnetään ja mitä niiden avulla tavoitellaan? Missä määrin avoin data ja avoimet sisällöt ovat jo osa organisaatioiden perustoimintaa? Entä minkälaisia mahdollisuuksia ja toisaalta haasteita ja riskejä digitaalisten työkalujen hyödyntämiselle sekä avoimille ja yleisöjä osallistaville toimintatavoille tunnustetaan?

Perässä luovijoita vai avoimuuden airueita? Suomalaiset kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -raportti pohjautuu joulukuussa 2014 toteutettuun kyselyyn, jossa kartoitettiin suomalaisten kulttuuriperintöorganisaatioiden toiminnan avoimuutta sekä digitaalisten palveluiden ja toimintaympäristöjen hyödyntämisen tasoa ja tapoja. Kyselystä on kulunut jo vuosi, ja sen aikana on ehtinyt tapahtua paljon niin kulttuuriperintökentällä kuin yleisesti yhteiskunnan tasolla. Samat kysymykset, haasteet ja mahdollisuudet nousevat kuitenkin kerta toisensa jälkeen esiin keskusteluissa avoimuudesta. Tässä raportissa haluamme tuoda keskusteluun suomalaisen avoimen kulttuuriperinnön nykytilan ja tulevaisuuden näkymät.

Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa

Joulukuussa 2014 yli 350 suomalaista muisti- ja kulttuuriorganisaatiota kutsuttiin vastaamaan organisaatioiden avointa ja digitaalista toimintaa kartoittavaan kyselyyn. Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kyselyn tarkoitus oli selvittää niitä toimintatapoja, joita organisaatiot omaksuvat uusien trendien edessä.

Kysely oli osa kansainvälistä OpenGLAM Benchmark Survey -tutkimusta⁶. Idea kansainvälisestä tutkimuksesta syntyi Bernin ammattikorkeakoulun syksyllä 2012 onnistuneesti toteuttaman pilottitutkimuksen myötä⁷. OpenGLAM Benchmark Survey -tutkimusprojekti käynnistyi tammikuussa 2014 pääasiallisesti vapaaehtoisvoimin

⁶ Lisätietoa OpenGLAM Benchmark Survey -projektista: https://outreach.wikimedia.org/wiki/GLAM/OpenGLAM_Benchmark_Survey

⁷ Estermann, Beat 2013. *Swiss Heritage Institutions in the Internet Era. Results of a pilot survey on open data and crowdsourcing*. Bern University of Applied Sciences: https://www.wirtschaft.bfh.ch/uploads/tx_frppublikationen/Estermann_2013_Swiss_Heritage_Institutions_in_the_Internet_Era.pdf

kansainvälisen OpenGLAM-verkoston sekä paikallisten OpenGLAM-verkostojen, Wikimedian paikallisjaostojen sekä muiden kansalaisyhdistysten, kulttuuriperintöorganisaatioiden sekä tutkimusorganisaatioiden tukemana.⁸

Tutkimuksen yleisiä tavoitteita ovat:

- ▶ Mitata avointen kulttuuriaineistojen sekä avoimen ja yhteistyöhön perustuvan toimintakulttuurin tilaa ja edistystä sekä suurimpia haasteita osallistujamaissa.
- ▶ Informoida muisti- ja kulttuuriorganisaatioita avoimen kulttuurin viimeisimmistä kehityskuluista sekä tutustuttaa organisaatiot oman maansa tilanteeseen.
- ▶ Tunnistaa mahdollisia uusia yhteistyökumppanuuksia avoimen datan ja joukkoistamisen tiimoilta.
- ▶ Viestiä ja edistää avoimen kulttuurin toimintatapoja paikallisten muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden sekä sidosryhmien parissa.
- ▶ Edistää laajemmin avoimen kulttuurin toimintatapoja tutkimusraportin avulla.

Tavoitteena oli myös ymmärtää paremmin maakohtaisia erityispiirteitä, tunnistaa eri maiden hyviä käytäntöjä sekä mukauttaa avoimen kulttuurin strategioita ja hyviksi havaittuja toimintatapoja paremmin jokaisen maan erityispiirteet huomioon ottaen. Kysely tarjoaa lisäksi mahdollisuuden kansainväliseen vertailuun, jonka avulla osallistujamaat voivat verrata oman maansa tilannetta muihin maihin kyselyssä käsiteltyjen aiheiden näkökulmasta.

Suomessa tärkeä tavoite oli lisäksi saada vastaajat pohtimaan organisaationsa roolia ja toimintaa maailmassa, jota luonnehtii tiedon välityksen nopeus ja käsiksi pääsemisen helppous, yleinen tietotekninen kehitys sekä asiakkaiden muuttuneet vaatimukset ja odotukset palveluiden suhteen. Kyselyn toteutusta koordinoiva, Suomessa avointa kulttuuria aktiivisesti ajava, AvoinGLAM-työryhmä⁹ halusi saada myös tarkempaa tietoa siitä, mitä suomalaisten kulttuuriperintöorganisaatioiden parissa tällä hetkellä tapahtuu. Tavoitteena oli löytää vastauksia kysymykseen siitä, miten työryhmä voisi olla avuksi organisaatioiden toimintatapojen päivittämisessä nykyajan vaatimuksia vastaaviksi.

Kysely suunnattiin organisaatioille, joiden ydintehtäviin kuuluu kokoelmien säilyttäminen tuleville sukupolville. Tämä pitää sisällään kirjastot, arkistot ja museot, audiovisuaaliset- ja elokuvainstituutit sekä organisaatiot, joiden vastuulla on arkeologisten kohteiden tai historiallisten monumenttien hallinnointi. Lista vastaamaan kutsutuista organisaatioista koottiin opetus- ja kulttuuriministeriön Euroopan kulttuuriperinnön digitoinnin tilaa kartoittavaa tutkimusta¹⁰ varten laatimaa listaa hyödyntäen. Yhteystietoja täydennettiin Museot.fi-sivuston sekä projekti-työryhmän kontaktien pohjalta. Lisäksi AvoinGLAM-työryhmä järjesti 11.5.2015 työpajan, jossa kyselyn

⁸ OpenGLAM Benchmark Survey -kysely 2014: http://survey.openglam.ch/questionnaire_en_v2_EUR.pdf. Tekijät: Beat Estermann, Maarten Brinkerink, Gemma Echevarria, Dorota Kawęcka, Sanna Marttila, Joris Pikel, Merete Sanderhoff ja Mariana Valente.

⁹ AvoinGLAM: <http://avoinglam.fi>

¹⁰ Survey Report on Digitisation in European Cultural Heritage Institutions 2012: <http://www.enumerate.eu/fileadmin/ENUMERATE/documents/ENUMERATE-Digitisation-Survey-2012.pdf>

vastausten pohjalta heränneitä alustavia huomioita ja tarkempia kysymyksenasetteluita pohdittiin sekä täydennettiin noin kahdenkymmenen vastaajaorganisaatioita edustavan osallistujan voimin.

Kovin pitkälle meneviä yleistyksiä ei vastausten perusteella voida tehdä, koska vastaajat eivät edusta kattavasti suomalaista kulttuuriperintökenttää. Lisäksi kyselyn toteuttamisen ja raportin kirjoittamisen aikajänne on hyvä pitää mielessä. Vastauksia voidaan kuitenkin pitää suuntaa antavina ja tästä syystä raportti tarjoaa arvokasta tietoa muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden digitaalisen ja avoimen toiminnan ja kulttuurin tilasta sekä siihen liittyvistä asenteista.

Koska kyselyn tarkoitus oli saada tietoa organisaatioiden toimintatavoista sekä asenteista avoimen ja osallistavan kulttuurin suhteen mahdollisimman monipuolisesti ja totuudenmukaisesti, pyydettiin vastauksia koko organisaation näkökulmasta. Vastaajia rohkaistiin pohtimaan kysymyksiä yhdessä mahdollisimman monen organisaation jäsenen voimin. On kuitenkin mahdotonta tietää, missä määrin vastaukset edustavat vastaajien henkilökohtaisia näkemyksiä.

Organisaatiokohtaisen personoidun linkin avulla oli mahdollista varmistaa, että kustakin organisaatiosta vastataan kyselyyn vain kerran. Tämän avulla uskottiin voitavan välttää vastausten vinouma, joka voisi syntyä suurimmilta tai innokkaimmin vastaavilta organisaatioilta tulleiden useiden vastausten takia. Menettelytavasta teki kuitenkin ongelmallisen kysymys siitä, miten "organisaatio" määritellään esimerkiksi tapauksessa, jossa yksi organisaatio koostuu useammasta osastosta, jotka saattavat jakautua edelleen pienempiin. Päädyimme ratkaisuun, jossa lähetimme selkeästi useasta eri toimintoihin keskittyvistä osastoista koostuviin organisaatioihin useamman linkin. Jätimme organisaatioiden itsensä päätettäväksi, vastaako jokainen osasto itse vai antaako organisaatio kokonaisuudessaan yhden vastauksen.

Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kysely haluttiin toteuttaa alusta asti avoimuuden periaatteiden mukaisesti niin, että halutessaan toimintaan pääsi mukaan missä vaiheessa tahansa. Kyselyä olivat suunnittelemassa ja toteuttamassa Laura Sillanpää, Katja Bargum, Pia Lonardi, Sanna Marttila, Antti Pakarinen, Maria Virtanen sekä Tove Ørsted.

Kyselyn lopullinen vastausdata on avointa, mikä mahdollistaa myös muiden analyysien ja johtopäätösten teon samasta aineistosta¹¹. Suomea käsittelevää aineistoa on hyödynnetty ainakin yhdessä joulukuussa 2015 julkaisussa ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyössä¹². Toivotamme erittäin tervetulleeksi myös muut aineistoon kohdistuvat analyysit ja sen perusteella tehdyt johtopäätökset, jotka täydentävät ja käyvät keskustelua käsillä olevan raportin kanssa syventäen ymmärrystä suomalaisen kulttuuriperintökentän nykyhetkestä, asenteista ja toimintatavoista.

¹¹ Vastausdata ladattavissa kansainvälisen OpenGLAM Benchmark -projektin sivulta: [https://outreach.wikimedia.org/wiki/GLAM/OpenGLAM_Benchmark_Survey/Data](https://outreach.wikimedia.org/wiki/GLAM_OpenGLAM_Benchmark_Survey/Data)

¹² Sainio, Riikka 2015. *Museot ja avoin data. Näkökulmia kulttuuriperintöaineistojen avaamiseen. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu: Mediatuottamisen koulutusohjelma. CC BY. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015120419479>.*

Perässä luovijoita vai avoimuuden airueita?

Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kyselyssä kartoitettiin suomalaisten kulttuuriperintöorganisaatioiden asenteita ja toimintaa suhteessa kulttuurivarantojen digitointiin, avoimeen dataan ja avoimiin sisältöihin, organisaatioiden väliseen yhteistyöhön sekä sosiaaliseen mediaan ja yleisöjen osallistamiseen. Alustavien tulosten pohjalta pidetyn työpajan aikana työstetyt tarkemmat kysymyksenasettelut sekä AvoinGLAM-verkoston toiminnan aikana syntyneet huomiot syventävät tätä määrällistä tietoa laadullisella ja tarjoavat vastauksia erityisesti kysymyksiin ”miksi” ja ”miten”.

Kyselyn vastausten pohjalta laaditun raportin ovat kirjoittaneet projektityöryhmän jäsenet Laura Sillanpää, Janne Heinonen, Sanna Marttila, Maria Virtanen sekä Tove Ørsted. Jokaisella luvulla on omat pääkirjoittajansa, jotka vastaavat pääsääntöisesti luvun sisällöstä. Kaikki kirjoittajat ovat kuitenkin osallistuneet tekstien kommentointiin ja muotoiluun läpi kirjoitusprosessin. Luvut toimivat yksittäin luettuna, ja ne voi käydä läpi missä järjestyksessä tahansa. Ne muodostavat kuitenkin yhtenäisen ja toisiaan täydentävän kokonaisuuden, joka kattaa kyselyn tärkeimmät aihealueet ja esittelee suomalaisen kulttuuriperintökentän avoimen digitaalisen toiminnan nykytilaa.

Kyselyyn vastanneilta organisaatioilta kysyttiin useita taustamuuttujia esimerkiksi organisaation kokoon, kokoelmiin sekä pääasiallisiin käyttäjiin liittyen. Ensimmäisessä luvussa esitellään näiden vastausten perusteella lyhyesti, minkälaisia kulttuuriperintöorganisaatioita kyselyyn vastasi.

Luku *Digitaaliset kulttuurivarannot ja avoimet aineistot* käsittelee organisaatioiden avointen ja digitaalisten toimintatapojen omaksumisen tasoa digitoinnin, avoimen ja linkitetyn datan sekä avointen sisältöjen näkökulmasta. Asenteissa on huomattavissa joitakin pieniä eroja organisaatiotyyppien – arkistojen, museoiden ja kirjastojen – välillä. Yleisesti vastaajaorganisaatioiden parissa toimintatavat koetaan kuitenkin erilaisia hyötyjä ja mahdollisuuksia sisältäviksi. Digitointi kuuluu selkeästi tärkeimpiin toimintoihin. Vähemmän käytössä olevat datan avaaminen, linkitetty data ja digitoitujen aineistojen avaaminen tulevat oletettavasti kuitenkin myös lisääntymään tulevaisuudessa. Havaittavissa on myös selkeää varovaisuutta ja monenlaisia pelkoja näitä toimintatapoja kohtaan, joka on yleistä uusien ja hieman tuntemattomampien asioiden edessä.

Avoimuuden lainsäädännölliset rajoitukset ja käyttöehdot koostuu organisaatioiden kokoelmien tekijänoikeuksia sekä käyttöehtoja ja avoimia lisenssejä käsittelevien kysymysten vastauksista. Tekijänoikeudet mainitaan monesti kulttuuriperintöorganisaatioiden toimintaa eniten hankaloittavana tekijänä puhuttaessa digitaalisten kulttuuriaineistojen julkaisusta ja avaamisesta verkossa. Näiden haasteiden näkemysten lisäksi luvussa esitellään organisaatioiden asenteita ja käsityksiä omista oikeuksistaan sekä toiveita hallinnoimiensa aineistojen uudelleenkäytön suhteen. Positiivinen suhtautuminen aineistojen avaamiseen vaihtuu monesti varovaisuuteen puheiden kääntyessä juridisiin- sekä käyttöehtokysymyksiin.

Luvussa *Osallistumismahdollisuudet ja avoimet projektit* käsitellään organisaatioiden toimintatapojen avoimuutta yleisemmin sosiaalisen median, joukkoistamisen sekä vertaisoppimisen ja yhteistyön näkökulmasta.

Vastaajaorganisaatiot suhtautuvat pääosin myönteisesti organisaatioiden ja käyttäjien väliseen sekä organisaatioiden keskinäiseen tiedonvaihtoon. Yleisönäkökulma ja yleisöjen osallistaminen koetaan hyödylliseksi, joskin toimintoihin liittyy myös näkemyksiä erilaisista riskeistä. Yleisöjä osallistetaan sosiaalisen median välityksellä ja jakamalla avattuja aineistoja erilaisten palveluiden välityksellä. Joukkoistaminen on kyselyn mukaan tärkeänä pidetty osallistamiskeino, joka mahdollistaa ulkopuolisen asiantuntijuuden hyödyntämisen. Käytännön haasteet ja resurssien vähyys kuitenkin rajoittavat toimintaa jossakin määrin.

Raportin päättää luku *Yli esteiden? Askelmerkit kohti yhteistä avoimen kulttuurin toimintapolitiikkaa*. Se perustuu kyselyn tuloksiin sekä AvoinGLAM-verkoston toiminnan aikana kerättyyn tietoon ja tehtyihin havaintoihin. Luvussa esitellään viisi selkeää aineistojen avaamista koskevaa suositusta muisti- ja kulttuuriorganisaatioille sekä muille kulttuuriperinnön parissa työtä tekeville toimijoille. Suositusten on tarkoitus herättää keskustelua, joka toivottavasti kulkee läpi suomalaisen kulttuuriperintökentän.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia kyselyyn vastanneita organisaatioita sekä toukokuussa 2015 järjestetyssä työpajassa kyselyn alustavien havaintojen työstämiseen osallistuneita. Kiitos myös kaikille kyselyn toteuttamisessa ja raportin työstämisessä auttaneille, erityisesti mahtavalle projektityöryhmälle, avoimuuden airuille Katja Bargumille, Janne Heinospelälle, Pia Lonardille, Antti Pakariselle, Sanna Marttilalle, Maria Virtaselle sekä Tove Ørstedille! Kiitokset kuuluvat myös koko avoimen kulttuurin eteen työskentelevälle AvoinGLAM-verkostolle.

Antoisia lukuhetkiä!

Laura Sillanpää

Joulukuu 2015

Vastaajaorganisaatiot

Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kyselyn aloitti 163 ja sen suoritti loppuun 81 organisaatiota. Kysely katsotaan loppuun suoritetuksi, mikäli vastaaja on vastannut vähintään 20 kysymykseen 24 pakollisesta. Lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 25,8 (%), joka on joulukuuhun 2015 mennessä kansainväliseen kyselyyn vastanneista maista suurin.

Organisaatiotyyppi	N	%
Museot	51	63
Kirjastot	12	15
Arkistot	9	11
Muut (arkiston, museon ja/tai kirjaston yhdistelmä tai muu)	9	11

Suurin vastaajajoukko oli museot (63 %). Kirjastoja, arkistoja ja muita kulttuuriperintöorganisaatioita oli vastaajien joukossa keskenään lähes yhtä paljon. Museoiden suuri osuus selittyy sillä, että museoiden osuus kerätyistä yhteystiedoista oli alunperinkin suuri. Museoiden vastausprosentti (21 %) on kuitenkin matalampi kuin kirjastojen (37 %) ja arkistojen (50 %).

Suurimman vastaajajoukon muodostavat pienet alle 10 henkilötyövuoden organisaatiot (45 % vastaajista). Pienten organisaatioiden suurta määrää voi selittää suurelta osin nimenomaan pienistä organisaatioista koostuva kulttuuriperintöorganisaatiokenttä. Toisaalta kyselyinnokkuuteen on voinut vaikuttaa myös kyselyn laatu: pitkä ja

laaja, koko organisaation toimintaa kartoittava kysely on voitu kokea suuremmissa organisaatioissa hankalaksi täyttää toiminnan monimuotoisuuden ja suuren henkilöstömäärän takia.

Henkilökunnan määrä henkilötyövuosina (FTE)		
	N	%
Alle 10 henkilötyövuotta	37	45
10–49 henkilötyövuotta	29	36
50–89 henkilötyövuotta:	8	10
Yli 90 henkilötyövuotta	7	9

Kyselyn taustoittavassa osiossa kysyttiin myös organisaatioilla hallussaan olevia kulttuuriperintöobjekteja. Eniten vastaajaorganisaatioilla on hallussaan (1) kaksiulotteisia, visuaalisia resursseja, (2) tekstipohjaisia resursseja sekä (3) kolmiulotteisia, ihmisen tekemiä, siirrettävissä olevia objekteja. Kaikkia vaihtoehtona olleita objekteja löytyi vastaajaorganisaatioista. Vastaukset tarjoavat siis tietoa hyvin erityyppisistä suomalaisista kulttuuriperintöorganisaatioista.

Organisaatioiden kulttuuriperintöobjektit		
	N	%
Tekstipohjaiset resurssit	53	65
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit	63	78
Arkistoresurssit	33	41
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät, siirrettävissä olevat objektit	50	62
Luonnonresurssit	7	9
Paikkasidonnaiset objektit	21	26
Aikasidonnaiset resurssit	38	47
Digitaaliset interaktiiviset resurssit	32	40

Organisaatioiden palveluiden selkeästi suurimmat käyttäjäryhmät ovat yksityishenkilöt sekä koulutus- ja tutkimuslaitokset. Kulttuuriperintöorganisaatioiden toiminnasta puhuttaessa yleensä tavalliset museo- ja kirjastokävijät, organisaatioiden aineistoja hyödyntävät tutkijat sekä pedagoginen toiminta mainitaankin useimmiten.

Pääasialliset käyttäjäryhmät		
	N	%
Yksityishenkilöt	80	99
Koulutuslaitokset (koululuokat, opiskelijat, opettajat, yliopisto-opettajat)	71	88
Tutkimuslaitokset/Asiantuntijat:	56	69
Toimittajat/Media	45	56
Viranomaiset	29	36
Kulttuuriorganisaatiot	29	36
Yksityiset yritykset	17	21

Kyselyyn vastanneiden organisaatioiden määrä ei ole kovin suuri, eikä osallistumaan kutsuttu kattavasti suomalaista kulttuuriperintöorganisaatiokentää edustavaa satunnaisotosta. Vastausten perusteella ei tästä syystä voida tehdä kaikkia muisti- ja kulttuuriorganisaatioita koskevia yleistyksiä. Kohdissa, joissa vastauksia käsitellään organisaatiotyypeittäin on myös hyvä huomioida vastaajien määrä sekä sen merkitys tulkintojen teolle. Vastaajien joukossa on kuitenkin hyvin erikokoisia ja erilaisia kokoelmia hallinnoivia organisaatioita, jotka palvelevat monipuolisesti eri käyttäjäryhmiä. Lisäksi, kuten myöhemmin raportista käy ilmi, suhtautuvat vastaajat hyvin eri tavoin verkossa tapahtuvaan toimintaan sekä avoimuuteen: vastaajat edustavat siis monipuolista kulttuuriperintöorganisaatioiden joukkoa tuoden esiin sekä avoimia että suljetumpia toimintatapoja edustavien organisaatioiden näkökulmia, haasteita ja toiveita.

Digitaaliset kulttuurivarannot ja avoimet aineistot

Tove Ørsted & Laura Sillanpää

Kulttuuriperintöorganisaatiot on perinteisesti mielletty yhteisen kulttuuriperinnön säilyttäjiksi, jalostajiksi ja esittelijöiksi. Toiminta tapahtuu organisaation omien seinien sisällä ja perustuu sisäiseen osaamiseen. Digitalisaation myötä tämä on muuttumassa. Digitoitujen materiaalien ja standardisoitujen metatietojen kautta mahdollisuudet levittää tietoa mullistavat koko kulttuuriorganisaatioiden ajattelutapaa.

Kulttuuriperinnön kokonaisvaltainen saatavuus on noussut yhä tärkeämmäksi tekijäksi. Ihmisten kiinnostukset omaa historiaa sekä asuinympäristöä ja sen menneisyyttä kohtaan ovat kasvaneet uusien mahdollisuuksien myötä. Kulttuuriperintöorganisaatioiden asiakkaat eivät välttämättä enää tyydy pelkästään vanhoihin tapoihin löytää ja katsella aineistoja – ihmiset haluavat yhä enemmän osallistua itse aktiivisesti sekä kulttuurin kuluttamiseen että luomiseen. Organisaatioiden roolin muutosta voidaan kuvata siirtymällä pitkäaikaissäilytyksen takaamisesta pitkäaikaissaatavuuden mahdollistamiseen. Tällä tarkoitetaan kulttuuriperinnön säilyttämistä sellaisessa muodossa, joka takaa sen saatavuuden sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä.

Organisaatioiden toiminnan muutosta käsitellään tässä luvussa organisaatioiden digitaalisten kulttuurivarantojen avoimuuden kautta. Teemaa pohjustetaan tarkastelemalla aluksi digitaalisiin kulttuurivarantoihin liittyvää yleistä toimintaa ja asenteita organisaatiotyypeittäin. Museot, kirjastot ja arkistot eivät välttämättä näe ja merkityksellistä digitalisaation roolia ja aineistojen saatavuutta samalla tavalla. Suhtautumistavat voivat erota toisistaan paljonkin riippuen organisaation lähtökohdista ja siitä, mitä organisaation keskeisiin päämääriin kuuluu. Vertailemalla organisaatiotyyppiä keskenään voimme paremmin ymmärtää joidenkin kysymysten kohdalla esiin tulleita eroja vastauksissa.

Vaikka organisaatioiden lähtökohdat ja toimenkuvat voivat erota toisistaan paljonkin, kamppailevat monet kuitenkin lähtökohtaisesti samojen asioiden kanssa pyrkimyksissään mukautua digitaalisen maailman vaatimuksiin. Lisäksi joidenkin kysymysten kohdalla tiettyjen organisaatioiden vastausten vähäisyys asettaa suuria haasteita uskottavien johtopäätösten teolle. Tästä syystä luvun käsittelemän teeman syvempi tarkastelu tapahtuu yleisellä tasolla.

Avoimien käytäntöjen tärkeys organisaatioissa

Vastajaorganisaatiot vaikuttavat yleisesti suhtautuvan avoimuuteen positiivisesti. Organisaatiotyyppien välillä näyttäisi kuitenkin olevan jonkin verran eroja eri käytäntöjen ja niiden merkityksellisyyden suhteen. Kirjastojen vastaukset poikkeavat monelta kohdista museoiden ja arkistojen vastauksista, jotka taas ovat keskenään hyvin samankaltaisia.¹³

(B1) Dataan liittyvä toiminta – datan vaihto organisaatioiden välillä sekä avoin ja linkitetty data – koetaan kirjastoissa selkeästi merkittävämpänä kuin museoissa ja arkistoissa. Kirjastoille digitointi taas on vähemmän tärkeää kuin muille kulttuuriperintöorganisaatioille. Tätä saattaa selittää osittain näkemys kirjastojen digitoinnista ensisijaisesti Kansalliskirjaston toimenkuvaan kuuluvana, ei niinkään yksittäisten kirjastojen. Dataan liittyvien käytäntöjen ensisijaisuus sisältöihin nähden voidaan palauttaa ainakin osittain kirjastojen perinteiseen rooliin tiedonhakua ja -saatavuutta mahdollistavina organisaatioina sekä näiden pitkälle kehittyneisiin luettelointi- ja metatietokäytäntöihin. Kirjastojen suhtautuminen avoimiin sisältöihin osana organisaation toimintaa ei kuitenkaan eroa muista merkittävästi.

Myös arkistojen ja museoiden väliltä löytyy pieniä eroja. Arkistoissa avoimet sisällöt koetaan tärkeäksi käytännöksi useammin kuin museoissa. Museoissa taas yleisöjen osallistaminen verkossa on tärkeämpää. Erot ovat kuitenkin hyvin pieniä ja vain muutamasta vastaajasta johtuvia, joten niitä voi selittää sattuma. Toisaalta arkistojen ja museoiden lähtökohtien ja toimenkuvien eroavaisuuksien merkitystä voidaan myös pohtia tässä yhteydessä. Arkistojen toiminta on perinteisesti pohjautunut ennen kaikkea aineistojen keräämiselle ja säilyttämiselle. Avoimet sisällöt voidaan arkistoissa kokea enemmän lisäarvoa tuovina näkyvyyden ja asiakaspalvelun kehittämisen näkökulmasta. Museoiden toimintaa taas luonnehtii lähtökohtaisesti vahvemmin sisältöjen kuratointi ja pedagogisten palveluiden tarjoaminen.

¹³ Teemaa sivutaan myös raportin kappaleessa ”Osallistumismahdollisuudet ja avoimet projektit”, jossa vastauksia on avattu kaikkien organisaatioiden vastausten pohjalta.

B1. Kuinka tärkeitä seuraavat käytännöt ovat organisaatiossanne? (%)								
	Arkistot				Museot			
	N	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää	N	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää
Datan jakaminen	9	56	33	11	50	60	20	20
Avoin data	9	56	11	33	49	41	29	31
Linkitetty data / semanttinen verkko	9	33	44	22	48	40	21	40
Kulttuuriperintöobjektien digitointi	9	78	11	11	51	84	8	8
Avoimet sisällöt	8	50	38	13	49	45	22	33
Yleisöjen osallistaminen verkossa	9	44	11	44	50	52	28	20
Yhteisöllinen sisällöntuotanto	9	33	22	44	49	33	33	35

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

B1. Kuinka tärkeitä seuraavat käytännöt ovat organisaatiossanne? (%)								
	Kirjastot				Muut			
	N	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää	N	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää
Datan jakaminen	11	91	9	0	9	44	33	22
Avoin data	11	82	18	0	8	50	25	25
Linkitetty data / semanttinen verkko	11	46	46	9	8	63	15	13
Kulttuuriperintöobjektien digitointi	12	26	42	33	9	78	22	0
Avoimet sisällöt	10	50	10	40	8	63	13	25
Yleisöjen osallistaminen verkossa	11	55	18	28	6	33	33	33
Yhteisöllinen sisällöntuotanto	10	10	30	60	5	40	0	60

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

(B2) Vastauksissa avointen toimintatapojen koetuista mahdollisuuksista ja mahdollisista riskeistä löytyy paljon epävarmuutta. Keskimäärin vastaajaorganisaatiot ovat kuitenkin sitä mieltä, että avoimuus tuo mukanaan enemmän mahdollisuuksia kuin riskejä. Selkeän poikkeuksen tähän muodostavat avoimet sisällöt, jonka riskejä museot

pelkäävät eniten (45 %) ja jonka mahdollisuuksiin museoissa uskotaan vähiten (34 %) – sekä suhteessa muihin organisaatioihin että muihin toimintatapoihin. Huomio on mielenkiintoinen, kun ottaa huomioon, että sisältöjä kuitenkin avataan ahkerasti kotimaisissa museoissa ja tarjolla on runsaasti myös menestyksekkäitä kansainvälisiä esimerkkejä¹⁴.

Yhteisöllinen sisällöntuotanto (esim. uuden tiedon tuottaminen ja sisällön parantelu tai kuratointi verkossa toimivien vapaaehtoisten avulla) koetaan kaikissa organisaatioissa enemmän mahdollisuuksia kuin riskejä sisältäväksi toiminnaksi. Arkistot vaikuttavat kuitenkin pelkäävän riskejä hieman muita enemmän (33 %). Taustalla voi olla pelko työmäärän liiallisesta kasvusta. Uuden tiedon kerääminen vaatii arkistonhoitajalta paljon aikaa: data pitää arvioida ja kertynyt tieto muokata tietokantojen edellyttämään muotoon. Arkistoilla ei ole vielä työkaluja sujuvaa, organisaation ulkopuolisten toteuttamaa sisällöntuotantoa varten. Lisäksi ajatus avoimista arkistoista on hieman uudempaa verrattuna museoihin tai kirjastoihin, joissa asiakas on aina ollut aktiivisesti läsnä ja asiakkaiden houkuttelemiseksi on tehty aktiivisesti töitä. Arkistojen tyypillinen asiakas on usein edelleen oman alansa hyvin tunteva tutkija.

Uusiin, vielä tuntemattomiin asioihin suhtaudutaan yleensä varauksellisesti. Ajan myötä ja digitaalisten toimintatapojen yleistyessä näidenkin vastausten perusteella havaitut varovaisuus ja negatiiviset asenteet kääntyvät oletettavasti vieläkin positiivisempaan suuntaan.

B2. Miten arvioisitte seuraavien toimintatapojen mahdollisuuksia ja riskejä organisaationne näkökulmasta? (%)								
	Arkistot				Museot			
	N	Sisältää enemmän hyötyjä	Siltä väliltä	Sisältää enemmän riskejä	N	Sisältää enemmän hyötyjä	Siltä väliltä	Sisältää enemmän riskejä
Datan jakaminen	9	89	0	11	50	76	20	4
Avoin data	9	56	22	22	46	41	22	37
Linkitetty data / semanttinen verkko	9	67	11	22	44	66	25	9
Kulttuuriperintöobjektien digitointi	9	89	11	0	48	90	6	4
Avoimet sisällöt	9	44	33	22	47	34	21	45
Yleisöjen osallistaminen verkossa	9	67	33	0	48	71	23	6
Yhteisöllinen sisällöntuotanto	9	56	11	33	47	53	36	11

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

¹⁴ Esim. Suomen valokuvataiteen museo: <https://www.flickr.com/photos/valokuvataiteenmuseo/>; Gallen-Kallelan museo: <https://www.flickr.com/photos/gallen-kallelanmuseo/>; States Museum for Kunst: <http://open-collections.okfn.org/>; The J. Paul Getty Museum: <http://www.getty.edu/about/opencontent.html>.

B2. Miten arvioisitte seuraavien toimintatapojen mahdollisuuksia ja riskejä organisaationne näkökulmasta? (%)								
	Kirjastot				Muut			
	N	Sisältää enemmän hyötyjä	Siltä väliltä	Sisältää enemmän riskejä	N	Sisältää enemmän hyötyjä	Siltä väliltä	Sisältää enemmän riskejä
Datan jakaminen	12	83	17	0	9	78	11	11
Avoim data	11	64	18	18	9	78	0	22
Linkitetty data / semanttinen verkko	10	70	10	20	9	100	0	0
Kulttuuriperintöobjektien digitointi	10	100	0	0	9	89	11	0
Avoimet sisällöt	10	70	10	30	8	75	0	25
Yleisöjen osallistaminen verkossa	12	58	25	17	7	71	29	0
Yhteisöllinen sisällöntuotanto	11	55	27	18	7	43	57	0

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

Avoim ja linkitetty data nyt ja tulevaisuudessa

Avoimen datan suuntaus näyttäisi olevan kasvusuhdanteessa vastaajaorganisaatioiden parissa. Avattua metadataa halutaan tarjota yhteiseen käyttöön ja linkitetty data tarjoaa siihen lisämahdollisuuksia. Avoin ja linkitetty data mahdollistavat myös uudenlaisen omien aineistojen rikastamisen. Linkitettyä dataa käyttämällä informaatio on helpommin löydettävissä, jaettavissa ja yhdisteltävissä muuhun aineistoon. Avoin linkitetty data linkitetään nimensä mukaisesti muualle avoimeen verkkoon, jotta tietoaineistot eivät olisi enää erillisissä siiloissa. Näin voidaan luoda eri suuntiin rönsyvä verkkomainen tietorakenne – esimerkiksi globaali jaettu datavaranto kuten Wikipedia (DBpedia) tai jokin yhteisluettelotietokanta.¹⁵

Avoim data

(C1) Kyselyssä pyydettiin organisaatioita arvioimaan, miten suuri osa kokoelmien metadatasta on tällä hetkellä saatavilla avoimena datana. Avoin data on sen verran uusi ilmiö, että se herättää edelleen paljon kysymyksiä: mitä tarkoittavat esimerkiksi avoimuuden edellytyksenä olevat koneluettavuus ja vapaa käytettävyys?¹⁶ Monesti myös

¹⁵ Tag Archives: linkitetty avoin data. Kirjastojen data avautuu ja linkittyy verkkoon – SWIB12 kokoontui Kölnissä: <http://blogs.helsinki.fi/verkkari-lehti/tag/linkitetty-avoin-data>

¹⁶ Esim. Antti Poikola, Petri Kola & Kari A. Hintikka 2010: Julkinen data - johdatus tietovarantojen avaamiseen. Liikenne- ja viestintäministeriö: https://www.lvm.fi/docs/fi/964902_DLFE-10617.pdf. Koneluettavuus: luku 2.2.7 Koneluettavuus, sivu 37.

keskusteluissa kulttuuriorganisaatioiden kanssa välittyy epäselvyys avoimuuden määrittelystä. Tästä syystä vastaajat ovat voineet tulkita avointa dataa monella eri tavalla, joka heijastuu luonnollisesti myös vastauksiin.

Vastaukset tukevat käsitystä siitä, että suurin osa kulttuuriorganisaatioiden metadatasta ei ole avointa. Kaiken kaikkiaan valtaosa vastaajaorganisaatioista ilmoittaa, että heidän metadatansa ei ole lainkaan avointa tai että siitä on avattu alle neljännes. Kuitenkin yllättävän suuri prosentuaalinen osuus vastaajaorganisaatioista sanoo yli 75 % metadatastaan olevan avointa. Tämä herättää kysymyksen: onko avoimen datan määritelmä¹⁷ ymmärretty täysin oikein? Mikäli metadataa on todellisuudessa avattu näinkin paljon, tarvitaan ehdottomasti selkeämpiä käyttöehtomerkintöjä sekä avauksista tiedottamista, jotta tieto avauksista leviää laajemmalti.

C1. Kuinka suuri osuus (%) organisaationne metadatasta on tällä hetkellä saatavilla “avoimena datana?”					
Kuinka suuri osuus (%) tulee todennäköisesti olemaan saatavilla “avoimen datana” seuraavan viiden vuoden aikana?					
Tällä hetkellä	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keski-määrin (%)*
Katalogit, inventaariot, hakusanastot (N=55)	35	29	19	18	29
Sanastot, sanaluettelot, ontologiat (N=30)	57	17	10	17	23
Kirjastokatalogien sisältämien erisnimien vakiintuneiden tunnisteiden tiedostot (name authority files) (N=24)	75	8	0	17	16
Seuraavan viiden vuoden aikana	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keski-määrin (%)*
Katalogit, inventaariot, hakusanastot (N=48)	4	31	38	27	47
Sanastot, sanaluettelot, ontologiat (N=24)	29	17	24	21	36
Kirjastokatalogien sisältämien erisnimien vakiintuneiden tunnisteiden tiedostot (name authority files) (N=28)	33	28	11	28	34

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

** Luvut kertovat avoimen datan prosentuaalisen osuuden koko metadatasta kunkin metadatatyyppin kohdalla*

Mistä metadatan avoimuuden vähäisyys sitten johtuu? Kuten aikaisemmin todettu, on avoin data vielä suhteellisen uusi ilmiö. Arkistojen ja museoiden tietokannat ovat tähän asti toimineet ensisijaisesti kokoelma-asiantuntijoiden työkaluina, eikä niitä ole sellaisenaan tarkoitettu ulkopuolisten luettavaksi. Digitaalisten toimintaympäristöjen ja työkalujen yleistymisen sekä avoimen datan kysyntä pakottavat kuitenkin nyt arkistoja ja museoita tarkastelemaan dataansa uusin silmin. Monesti tässä yhteydessä todetaan, että data ei sellaisenaan ole

¹⁷ Avoimuuden määritelmä: <http://opendefinition.org/od/1.1/fil/>

käytettävää suuremman yleisön näkökulmasta. Seurauksena resursseja allokoidaan datan jalostamiseen, ja monessa organisaatiossa keskustellaan nyt siitä, minkälainen metadata on "tarpeeksi hyvää" julkaistavaksi.

Seuraavan viiden vuoden aikana kaikki vastaajat uskovat avaavansa ainakin jonkin verran enemmän dataa. Nollaprosenttiarviot tippuvat huomattavasti ja arvioiden keskiarvot nousevat kaikkien metadatyyppeiden kohdalla yli kymmenellä prosenttiyksiköllä. Vaikuttaa siltä, että organisaatiot ainakin ajatuksen tasolla kannattavat avointa dataa ja pyrkivät metadatan avaamiseen sitä mukaa kuin siihen on mahdollisuuksia ja resursseja. Avoimuuden sanomaa on selkeästi kuultu myös kulttuuriperintöorganisaatioissa.

Linkitetty data

(C2) Linkitetty data ei kuulu kyselyn perusteella vielä suomalaisten kulttuuriperintöorganisaatioiden jokapäiväiseen työkalupakkiin. Linkitettyä dataa käsitteleviin kohtiin vastanneiden osuudet ovat pienehköjä ja vastanneista valtaosa ilmoittaa metadatan saatavuuden linkitettyä datana olevan nollassa. Keskimäärin organisaatioiden arvion mukaan hieman alle 15 % metadatasta on linkitettyä dataa.

Tilanne tulee kuitenkin muuttumaan vuoden 2016 alussa, kun Kansallisen digitaalisen kirjaston tiedonhakupalvelu Finna¹⁸ julkaisee avoimen rajapintansa. Kaikki Finnasta löytyvän aineiston metadata on sen jälkeen avointa ja linkitettyä. Askel on monelle kulttuuriorganisaatiolle suuri harppaus kohti avoimuutta. Viiden vuoden kuluttua enää alle kolmasosa vastaajaorganisaatioista aikookin pitää nolllinjan linkitetyn datan suhteen ja linkitetyn datan määrän arvioidaan keskimäärin kaksinkertaistuvan.

Case Sotasampo

Syksyllä 2015 julkaistu Sotasampo on semanttisen webin palvelu, joka tarjoaa keskeisiä kansallisia tietoaineistoja talvi- ja jatkosotaan liittyen. Sotasampo.fi-sivustolla on julkaistuna linkitettyä avoimena datana muun muassa sotapäiväkirjoja ja muistelmia, kuva- ja videomateriaalia sekä tiedot sodan aikana menehtyneistä.

Tarkoituksena on helpottaa sotiin ja maamme historiaan liittyvää tutkimusta tarjoamalla tietoa sen saantia ja analysointia helpottavassa koneluettavassa muodossa. Suurin osa sivustolta löytyvistä aineistoista on vapaasti käytettävissä (lisenssillä CC BY), joka yhdessä koneluettavuuden kanssa mahdollistaa erilaisten sovellusten luomisen. Sivusto palvelee myös aiheesta muutoin kiinnostuneita tavallisia kansalaisia. Aineistoja pääsee katsomaan erilaisten näkymäsovellusten kautta esimerkiksi tarkastelemalla tapahtumia tai henkilöitä aikajanalla ja kartalla.

Projekti on toteutettu yhteistyössä muun muassa Kansallisarkiston, puolustusvoimien, Maanmittauslaitoksen, Suomen Sotahistoriallisen Seuran ja Yleisradion kanssa.

Sotasampo: <http://www.sotasampo.fi/>.

¹⁸ Finna: <https://www.finna.fi/>

C2. Kuinka suuri osuus (%) organisaationne metadastasta on tällä hetkellä saatavilla linkitettyinä datana?					
Kuinka suuri osuus tulee todennäköisesti olemaan verkossa saatavilla linkitettyinä datana seuraavan viiden vuoden aikana?					
Tällä hetkellä	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keski- määrin (%)*
Katalogit, inventaariot, hakusanastot (N=33)	67	15	9	9	15
Sanastot, sanaluettelot, ontologiat (N=16)	69	19	0	13	15
Kirjastokatalogien sisältämien erisnimien vakiintuneiden tunnisteiden tiedostot (name authority files) (N=15)	67	20	0	13	13
Seuraavan viiden vuoden aikana	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keski- määrin (%)*
Katalogit, inventaariot, hakusanastot (N=27)	22	26	37	15	33
Sanastot, sanaluettelot, ontologiat (N=12)	33	17	41	8	31
Kirjastokatalogien sisältämien erisnimien vakiintuneiden tunnisteiden tiedostot (name authority files) (N=13)	31	23	23	23	36

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

** Luvut kertovat linkitetyn datan prosentuaalisen osuuden koko metadastasta kunkin metadatatyyppin kohdalla*

(G1) Datan avaamisen ja linkitetyn datan käytön vähäisyyteen voi syynä olla vielä niiden koettu vieraus. Yleisesti metadataan liittyvän osaamisen suhteen esiintyy organisaatioissa jonkin verran epävarmuutta: lähes yhtä suuri osa vastaajista kokee osaamisen olevan riittämätöntä (35 %) kuin riittävää (36 %). Linkitettyyn dataan liittyvä osaaminen koetaan vieläkin heikommaksi: riittämättömäksi sen arvioi 65 % vastaajaorganisaatioista. Hyvä ja laadukas metadata on oleellista tiedon ja sisältöjen löytymisen näkökulmasta. Siksi organisaatioille tulisi taata riittävä osaaminen metadatan, sen merkitsemisen ja täydentämisen sekä avaamisen suhteen.

G1. Onko organisaationne henkilöstöllä riittävästi tietoa ja osaamista alla mainituista asiakokonaisuuksista? (%)			
	Riittävästi	Siltä väliltä	Ei tarpeeksi
Metadata (metadastandardit mukaan lukien) (N=77)	36	29	35
Linkitetty data (N=76)	12	24	65

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

Kokoelmien digitointi

(D1-1) Muisti- ja kulttuuriorganisaatioilla on hallussaan valtavat määrät aineistoja. Näitä on digitoitu ahkerasti 2000-luvulla erilaisten hankkeiden kautta, erityisesti opetus- ja kulttuuriministeriön tukemana¹⁹. Kyselyssä pyydettiin organisaatioita arvioimaan digitoitujen kokoelmien prosentuaalista osuutta koko kokoelmista. Eri kulttuuriperintöobjektien digitoitujen osuuksien keskiarvojen perusteella eniten on digitoitu paikkasidonnaisia (49 %) sekä kolmiulotteisia objekteja (41 %). Vähiten on digitoitu virallisista dokumenteista ja arkistorekistereistä koostuvia arkistoresursseja (10 %) sekä tekstipohjaisia resursseja (14 %) kuten kirjoja, sanomalehtiä ja käsi- kirjoituksia. Suuret erot johtuvat oletettavasti siitä, että paikkasidonnaisia (esim. rakennuksia) ja kolmiulotteisia objekteja (esim. esineitä) on vähemmän verrattuna moniin kaksikulotteisiin resursseihin.

D1-1. Kuinka suuri osa (%) organisaationne kokoelmista on jo digitoitu?					
Kulttuuriperintöobjektit	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keskiarvo (%)*
Tekstipohjaiset resurssit (N=47)	36	49	4	11	14
Kaksikulotteiset visuaaliset resurssit (N=58)	10	43	29	17	36
Arkistoresurssit (N=28)	46	43	7	4	10
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät siirrettävissä olevat objektit (N=47)	4	40	30	26	41
Luonnonresurssit (N=6)	33	17	33	17	38
Paikkasidonnaiset objektit (N=19)	11	21	32	37	49
Aikasidonnaiset objektit (N=35)	23	31	26	20	33

Luvut ovat prosentiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

** Luvut kertovat digitoitujen objektien prosentuaalisen osuuden koko kokoelmasta kunkin kulttuuriperintöobjektityypin kohdalla*

Vaikka monissa organisaatioissa on vastausten perusteella digitoitu valtaosa – yli 75 % – kokoelmista löytyy vastaajien joukosta paljon myös sellaisia organisaatioita, joissa joitakin kokoelmia ei välttämättä ole digitoitu lainkaan. Tässä kohtaa voidaan esittää kysymys siitä, millä perusteella organisaatioissa tehdään valintoja digitoitavien aineistojen suhteen ja minkälaiset digitointiprojektit ylipäänsä saavat rahoitusta?²⁰

(D1-2) Organisaatioiden arvioiden mukaan viiden vuoden kuluttua digitoitujen kokoelmien osuus tulee olemaan suurempi kuin nyt: keskimääräiset osuudet nousevat jokaisen kulttuuriperintöobjektityypin kohdalla jonkin

¹⁹ Esim. http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/Museot_ ja_kulttuuriperintoe/kulttuuriperinnon_digitointi?lang=fi.

²⁰ Ks. Digitoitavien aineistojen valitsemisesta esim. selvitys Tutkijoiden ääni ja sähköiset aineistot -raportti. Selvitys muistiorganisaatioiden asiakkaitten digitoitujen aineistojen tarpeista ja saatavuudesta: http://www.sls.fi/sites/default/files/forskarnas_rost_slutrapport_28112011_fi.pdf.

verran, muttei huomattavan paljoa. Eniten nousevat kaksiulotteisten (11 prosenttiyksikköä) sekä kolmiulotteisten objektien (14 prosenttiyksikköä) osuudet. Ainoastaan kolmiulotteisista objekteista sekä paikkasidonnoista objekteista arvioidaan digitoitavan keskimäärin yli puolet.

D1-2. Kuinka suuren osan (%) digitointi organisaationne kokoelmista on todennäköistä seuraavan viiden vuoden aikana?					
Kulttuuriperintöobjektit	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keskiarvo (%)*
Tekstipohjaiset resurssit (N=38)	32	47	8	13	19
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit (N=51)	8	33	28	31	47
Arkistoresurssit (N=23)	13	65	13	9	17
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät siirrettävissä olevat objektit (N=43)	0	21	34	35	55
Luonnonresurssit (N=5)	0	60	0	40	40
Paikkasidonnoiset objektit (N=15)	0	27	34	40	53
Aikasidonnoiset objektit (N=31)	13	32	23	32	42

Luvut ovat prosentiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

** Luvut kertovat digitoitujen objektien prosentuaalisen osuuden koko kokoelmasta kunkin kulttuuriperintöobjektityypin kohdalla*

Huomionarvoista on vastaajaorganisaatioiden arviot ja odotukset, joiden perusteella ei lainkaan digitoitujen kokoelmien osuudet tulisivat kuitenkin tippumaan nolnaan kolmiulotteisten resurssien, luonnonresurssien sekä paikkasidonnoisten objektien kohdalla. Tekstipohjaisten resurssien kohdalla ei tämän suhteen odoteta tapahtuvan juurikaan muutoksia – 0 % vastanneiden osuus tippuu vain viisi prosenttiyksikköä.

(D2) Ylivoimaisesti suurin syy sille, ettei suurempia osuuksia kokoelmista digitoida on rahoituksen puute (89 %). Muut syyt koetaan useammin triviaaleiksi kuin merkittäviksi. Seuraavaksi eniten digitointia koetaan jarruttavan osaavan henkilöstön puute (39 %) sekä kolmansien osapuolten oikeudet (34 %): oikeudellisia rajoitteita sisältäviä aineistoja ei välttämättä digitoida, koska aineistojen käyttömahdollisuudet olisivat liian rajalliset. Vain hyvin pieni osa vastaajaorganisaatioista toteaa, että digitointi ei kuulu heidän tehtäviinsä. Sisäistä motivaatiota digitoimiselle siis löytyy, mutta ongelmaksi muodostuu ennen kaikkea rajalliset resurssit.

D2 - Mitkä ovat pääsyyt siihen, ettei huomattavaa osaa kokoelmista digitoida? (%)			
	Merkittävä syy	Siltä väliltä	Ei merkittävä syy
Rahoituksen puute (N=54)	89	7	4
Osaavan henkilöstön puute (N=54)	39	19	43
Vapaaehtoisten puute (N=48)	27	18	54
Tietyille digitoiduille objekteille ei suurta kysyntää (N=51)	22	31	47
Samoja objekteja on hallussa myös toisilla organisaatioilla, jotka myös hoitavat niiden digitoinnin (N=52)	19	12	69
Kolmansien osapuolten oikeudet rajoittaisivat merkittävästi digitoitujen kappaleiden käyttöä (N=53)	34	21	45
Puutteellinen metadata rajoittaisi merkittävästi digitoitujen kappaleiden käyttöä (N=51)	20	24	57
Digitoidun materiaalin pitkäaikaissäilytystä ei voida taata (N=52)	14	17	70
Digitointi ei kuulu organisaation tehtäviin (N=53)	4	9	87
Laki tai sopimus kieltää digitoinnin (N=50)	14	4	82

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

Avoimet sisällöt

Kokoelmien digitointi on avannut uusia mahdollisuuksia aineistojen hyödyntämiselle. Aineistojen avaaminen vapaaseen käyttöön onkin noussut yhdeksi 2010-luvun suurimmista trendeistä. Kulttuuriperintöorganisaatioiden avauksille on usein ominaista vahva visuaalisuus: aineistot koostuvat esimerkiksi valokuvista, kartta-aineistoista sekä videomateriaaleista.

(D4-I) Vastausten perusteella sisältöjä on avattu vielä melko vähän. Selkeä enemmistö ei ole avannut sisältöjä lainkaan. Kuten avoimen datan kohdalla, myös tässä yhteydessä yllättävät kuitenkin yli 75 % vastanneiden osuudet: esimerkiksi paikkasidonnaisten objektien kohdalla jopa 17 % vastaajista olisi avannut valtaosan kokoelmista. Käsitksemme mukaan Suomessa tehty kulttuuriaineistojen avaukset ovat kuitenkin olleet tähän asti melko pieniä kokeiluja, eikä aineistoja ole kovin suuria määriä avattu. Jälleen herää kysymys: liittyykö sisältöjen avaamisen määritelmään epäselvyyttä ja väärinymmärryksiä?

D4-1. Kuinka suuri osuus organisaationne kokoelmista (%) on tällä hetkellä saatavilla ”avoimena sisältönä”?					
	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keskiarvo (%)*
Tekstipohjaiset resurssit (N=47)	64	26	6	4	8
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit (N=57)	56	33	4	7	9
Arkistoresurssit (N=30)	70	17	6	7	10
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät siirrettävissä olevat objektit (N=46)	65	26	2	7	8
Luonnonresurssit (N=6)	67	0	34	0	17
Paikkasidonnaiset objektit (N=18)	56	22	6	17	19
Aikasidonnaiset objektit (N=33)	79	15	6	0	4
Digitaaliset interaktiiviset resurssit (N=26)	58	23	8	12	14

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

** Luku kertoo avointen sisältöjen prosentuaalisen osuuden koko kokoelmasta kunkin kulttuuriperintöobjektityypin kohdalla*

D4-2. Kuinka suuren osan julkaisu organisaationne kokoelmista (%) ”avoimena sisältönä” seuraavan viiden vuoden aikana on todennäköistä?					
	0 %	Alle 25 %	25–74 %	Yli 75 %	Keskiarvo (%)*
Tekstipohjaiset resurssit (N=42)	48	36	12	5	12
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit (N=52)	29	48	10	14	20
Arkistoresurssit (N=27)	37	37	15	11	17
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät siirrettävissä olevat objektit (N=42)	31	36	19	14	23
Luonnonresurssit (N=5)	20	40	20	20	32
Paikkasidonnaiset objektit (N=15)	20	40	20	20	32
Aikasidonnaiset objektit (N=31)	45	36	16	3	12
Digitaaliset interaktiiviset resurssit (N=25)	28	36	16	20	27

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista organisaatioista (N)

** Luku kertoo avointen sisältöjen prosentuaalisen osuuden koko kokoelmasta kunkin kulttuuriperintöobjektityypin kohdalla*

(D4-2) Arviot seuraavan viiden vuoden aikaisesta toiminnasta myötäilevät avointa ja linkitettyä dataa sekä digitointia koskevia arvioita: keskimääräiset prosentuaaliset osuudet nousevat ja nollaprosenttivastaukset pienenevät selkeästi kaikkien objektien kohdalla. Sisältöjä tullaan siis oletettavasti avaamaan tulevaisuudessa lisää. Avoimeen ja linkitettyyn dataan verrattuna arvioidut osuudet ovat kuitenkin pienempiä, mikä selittynee yleisesti hieman varovaisemmalla suhtautumisella avoimiin sisältöihin.

D7. Mitä etuja ja mahdollisuuksia näette “avoimilla sisällöillä” olevan teidän organisaatiolenne? “Avoimet sisällöt” ovat organisaatiolle tärkeä keino:			
	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää
parantaa sisältöjen saavutettavuutta olemassa oleville käyttäjille/asiakkaille (N=79)	84	11	5
houkuttaa uusia käyttäjiä (N=79)	81	11	8
parantaa vuorovaikutusta käyttäjien kanssa (N=79)	75	18	8
helpottaa kulttuuriperintöorganisaatioiden verkostoitumista (N=78)	68	23	9
vähentää juridista monimutkaisuutta (N=75)	49	28	23
parantaa organisaation kokoelmien löydettävyyttä (N=79)	89	9	3
edistää organisaation näkyvyyttä tai relevanssia (N=79)	86	11	3
edistää läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta (N=77)	71	17	12
toteuttaa organisaation ydintehtävää paremmin (N=79)	77	18	5

Luvut ovat prosentiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

(D7) Suurin osa kyselyyn vastanneista organisaatioista kokee kuitenkin sisältöjen avaamisen sisältävän merkittäviä etuja ja mahdollisuuksia: lähes kaikki mahdolliset positiiviset seuraukset koetaan oman organisaation näkökulmasta tärkeinä yli puolissa vastaajaorganisaatioissa. Erityisen tärkeinä nähdään organisaatioiden näkyvyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät mahdollisuudet: kokoelmien löydettävyyden (89 %) ja sisältöjen saavutettavuuden (84 %) paraneminen sekä organisaation näkyvyyden lisääntyminen (86 %) ja uusien asiakkaiden houkuttelemisen (81 %). Yli kolme neljästä vastaajasta kokee myös, että aineistojen avaaminen auttaa toteuttamaan organisaation ydintehtävää paremmin, joka on selkeä argumentti avaamisen puolesta.

(D8) Vaikka sisältöjen avaamisen hyötyihin tunnutaan uskovan vahvasti, tunnistetaan avaamiselle myös monia haasteita. Selkeimmät haasteet liittyvät kyselyn perusteella resurssien puutteeseen: digitointiin (90 %), sisältöjen dokumentointiin (90 %) ja oikeuksien selvittämiseen kuluvat resurssit (68 %) sekä avauksen teknisen toteutuksen haasteet (69 %). Vaikuttaisi siltä, että avaamista vaikeuttavat useimmiten siis hyvin käytännölliset asiat, joihin voi kuitenkin olla vaikea löytää ratkaisuja rajallisten resurssien puitteissa. Mikäli avaamisen uskotaan tuovan organisaatioille lisää näkyvyyttä ja parantavan näiden saavutettavuutta, voidaan avaaminen kuitenkin ajatella investointina organisaation toimintaan ja tulevaisuuteen.

D8. Mitkä ovat merkittävimmät “avoimiin sisältöihin” liittyvät haasteet organisaationne näkökulmasta? Organisaatiolle merkittäviä “avoimiin sisältöihin” liittyviä haasteita ovat:			
	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää
Kokoelmien digitointiin kuluva aika ja kustannukset (N=77)	90	5	5
Oikeuksien selvittämiseen kuluva aika ja kustannukset (esim. tekijänoikeusstatuksen selvittäminen) (N=77)	68	17	16
Sisältöjen dokumentointiin kuluva aika ja kustannukset (esim. metadatan parantaminen) (N=77)	90	7	4
Tekniset haasteet (esim. tarvittavat uudet ohjelmistoratkaisut) (N=78)	69	13	18
Henkilökunnan ammattitaitoon liittyvät haasteet (esim. tarvittavat uudet taidot) (N=78)	46	30	24
Tuntemattomat tekijänoikeuksien omistajat (orpoteokset) (N=75)	53	24	23
Ulkopuolisten tekijänoikeuksien haltijoiden haluttomuus vapauttaa sisältöjä avoimin lisenssein (N=71)	54	18	28
Sisältöjen käytön jäljittämisen vaikeus (käyttötilastoja varten) (N=70)	33	30	37
Muu, mikä? (N=16)	19	13	69

Luvut ovat prosentiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

(D9) Kulttuuriperintöorganisaatioiden kanssa käytyjen keskusteluiden perusteella organisaatioissa pohditaan sisältöjen avaamista ahkerasti ja päivä päivältä yhä enemmän. Haasteiden lisäksi avaamisen esteeksi muodostuu monesti erilaiset pelot ja mahdollisiin riskeihin liittyvät käsitykset. Varovainen tai jopa negatiivinen suhtautuminen avoimiin sisältöihin viestii hyvin yleisestä kontrollin menettämisen pelosta. Siihen liittyy usein epä tietoisuus aineistojen uudelleen käytön tavoista ja tarkoituksista. Sisältöjen väärinkäyttö ja vääristely (71 %) onkin kyselyn perusteella yksi suurimmista peloista. Merkittävimpiä tämän lisäksi ovat lisäksi aineistojen uudelleen käyttö ilman tekijän (80 %) tai organisaation (72 %) asianmukaista mainintaa.

D9. Mitkä ovat merkittävimmät “avoimiin sisältöihin” liittyvät riskit organisaationne näkökulmasta?			
	Merkittävä	Siltä väliltä	Ei merkittävä
Uudelleenkäyttö ilman asianmukaista organisaation mainintaa (N=75)	72	21	7
Käyttö ilman tekijän asianmukaista mainintaa (N=75)	80	15	5
Sisältöjen väärinkäyttö tai vääristely (N=75)	71	19	11
Paikkojen, riittien tai objektien häpäiseminen (N=71)	24	20	56
Uhanalaisten tai arvokkaiden objektien tai elävien organismien tuhoaminen, varastaminen tai häirintä (N=66)	20	12	68
Tietosuojan loukkaamiseen tai salaisiksi luokiteltujen tietojen paljastamiseen liittyvät riskit (N=73)	44	14	43
Organisaation syyllistyminen tekijänoikeuksien loukkaamiseen ja siihen liittyvät juridiset riskit (N=75)	59	20	21
Kolmansien osapuolten syyllistyminen tekijänoikeuksien loukkaamiseen (N=74)	61	24	15
Lisääntynyt ajankäyttö tiedusteluihin vastaamiseen (N=76)	36	28	37
Tulonmenetykset (N=71)	20	21	59
Brändin arvon menetys (N=69)	15	22	64

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Sisältöjen kuvaileminen aihesanoin ja paikkatiedoin sekä niiden tutkiminen ja analysointi ovat aina olleet museoiden ja arkistojen ydintehtäviä. Kun aineistoja luovutetaan avoimesti kaikkien käytettäväksi, on mahdollista, että sisällöt irtautuvat kontekstistaan, linkki alkuperäiseen lähteeseen katkeaa ja aineistoa kuvailevaa metadataa tippuu pois. Metadataan hukkumista voidaan ehkäistä merkitsemällä metadata ja osana sitä aineiston käyttöehdot attribuoinnin ohjeiden kera selkeästi aineiston yhteyteen.

Joissakin tapauksissa metadataan säilyttäminen digitaalisten aineistojen mukana voi käytännössä olla hankalaa. Se vaikeuttaa esimerkiksi sellaisten sovellusten tekoa, jotka pohjautuvat enemmän visuaaliseen näyttävyyteen kuin tiedonvälitykseen. Tämä ei kuitenkaan uhkaa kulttuuriorganisaatioiden toimintaa. Organisaatioilla säilyy rooli sisältöjen asiantuntijoina, mikä on tärkeää historiaan liittyvän tiedon säilymisen sekä uuden tiedon syntyminen näkökulmasta. Uudet sovellukset ja muut tuotokset voivat kuitenkin luoda yhteiskuntaan uutta kulttuuria ja uusia palveluita sekä lisätä niiden kautta yleistä hyvinvointia. Aineistojen saatavuuden ja uudelleenkäytön edistämisen kautta voidaan vähintäänkin tuoda yhteinen kulttuuriperintömme lähemmäs ihmisten jokapäiväistä arkea.

Avoimuuden lainsäädännölliset rajoitukset ja käyttöehdot

Laura Sillanpää & Maria Virtanen

Tekijänoikeudet on luotu maailmassa, jossa digitaalista toimintaympäristöä ei ollut vielä olemassa: maailman ensimmäinen tekijänoikeuslaki säädettiin Englannissa vuonna 1710 kirjapainotaidon kehittymisen seurauksena²¹. Tarkoituksena oli hillitä kirjojen rajoittamatonta kopioimista ja taata tekijöille mahdollisuus saada korvaus tekemästään työstä.

Tekijänoikeus tarkoittaa oikeudenhaltijan yksinoikeutta määrätä teoksensa käytöstä, uudelleenjakelusta, kääntämisestä, muokkaamisesta ja niin edelleen. Tekijänoikeus muodostaa väliaikaisen suojan teokselle, minkä on tarkoitus stimuloida luovaa toimintaa. Oleellista tekijänoikeuksien syntymisen kannalta on teoskynnyksen ylittyminen. Teoskynnys ylittyy, mikäli teoksen katsotaan olevan tarpeeksi omaperäinen, siis sellainen, ettei kukaan muu olisi voinut saada täysin samanlaista tuotosta aikaiseksi. Suomessa tekijänoikeudellinen suoja kestää 70 vuotta tekijän kuolemasta.²²

Suomen lainsäädäntö tunnistaa myös niin sanotut lähioikeudet, jotka tarjoavat tekijänoikeuksia hieman suppeamman suoja-ajan esimerkiksi teoskynnystä ylittämättömille valokuville sekä konserttien ja teatteriesitysten ääni- ja videotallenteille. Lähioikeuksien kesto on 50–70 vuotta valmistumis-, esitys- tai julkaisuvuodesta. Suuria määriä eri lähteistä yhdistäviä tietoja tai huomattavaa panostusta vaatineita laadittuja luetteloita ja tietokantoja voivat suojata niin kutsuttu luettelosuoja, joka kestää 15 vuotta valmistumisvuodesta.²³

²¹ <http://www.copyrighthistory.com/anne.html>

²² Lisää Suomen tekijänoikeuslaista: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

²³ Lisää Tekijänoikeuslain 5. luvusta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404#L5>.

Nykyinen tekijänoikeuslainsäädäntö ja sen pohjalta tehdyt eri toimijoiden väliset sopimukset – esimerkiksi kokoelmien hankinnan ja digitoinnin yhteydessä – aiheuttavat jonkin verran harmaita hiuksia aineistojen avaamista suunnitteleville. Omat haasteensa asettavat myös yksityisyyden suojaan liittyvä lainsäädäntö, jonka tulkitseminen esimerkiksi tekijänoikeuksista vapaiden aineistojen kohdalla jää monesti organisaatioiden itsensä harteille. Muun muassa näitä haasteita avataan tässä luvussa kyselyn tulosten pohjalta.

Tekijänoikeuksien vaikutukset kulttuuriperintöorganisaatioiden toimintaan

Keskusteluissa avoimuudesta nousevat tekijänoikeudet monesti esiin aineistojen avaamista hankaloittavana tekijänä. Erityisesti epäselvät tekijänoikeudelliset tilat ja tuntemattomat tekijänoikeuksien haltijat saattavat aiheuttaa päänvaivaa ja toisaalta vaikuttaa muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden halukkuuteen avata sisältöjä.

(D5) Vastausten perusteella kokoelmien tekijänoikeuksista yllättävän suuren osan tulkitaan olevan kulttuuriperintöorganisaatioiden itsensä hallussa (kokonaiskeskiarvo 36 %). Vastajaorganisaatiot toisin sanoen arvelevat omistavansa oikeudet keskimäärin yli kolmasosaan hallinnoimistaan kokoelmista.

D5. Mikä on organisaationne kokoelmien objektien tekijänoikeudellinen tilanne (%)?				
	Tekijänoikeuksista vapaa (Public Domain)	Tekijänoikeudet organisaation hallussa	Tekijänoikeudet kolmansien osapuolten hallussa	Tekijänoikeusstatus tuntematon
Tekstipohjaiset resurssit (N=24)	30	25	37	8
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit (N=38)	22	31	33	14
Arkistoresurssit (N=18)	47	32	7	15
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät, siirrettävissä olevat objektit (N=30)	37	37	21	6
Luonnonresurssit (N=5)	60	20	0	20
Paikkasidonnaiset objektit (N=11)	43	41	15	2
Aikasidonnaiset resurssit (N=21)	10	43	38	8
Digitaaliset interaktiiviset resurssit (N=12)	10	56	32	3
Yhteensä (KA)	32	36	23	9

Luvut ovat keskiarvojen prosentiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Vain hyvin pieni osa kokoelmien tekijänoikeusstatuksista – keskimäärin 9 % kaikista kokoelmista – on vastaajaorganisaatioille tuntemattomia. Tuntemattomien tekijänoikeuksien ei pitäisi siis olla kovin merkittävä haaste aineistojen avaamisen näkökulmasta. Kuitenkin enemmistö kyselyyn vastanneista organisaatioista kokee tekijänoikeuksien ja muiden mahdollisten oikeuksien selvittämiseen kuluvan ajan selkeänä haasteena (68 %). Myös niin sanotut orpoteokset – aineistot, joiden tekijänoikeuksien omistaja ei tiedetä – hankaloittavat avaamista 53 % vastaajien mukaan (D8).

D8. Mitkä ovat merkittävimmät “avoimiin sisältöihin” liittyvät haasteet organisaationne näkökulmasta? (%)			
	Kyllä	Epävarma	Ei
Oikeuksien selvittämiseen kuluva aika ja kustannukset (N=77)	68	17	16
Tuntemattomat tekijänoikeuksien omistajat (orpoteokset) (N=75)	53	24	23
Ulkopuolisten tekijänoikeuksien haltijoiden haluttomuus vapauttaa sisältöjä avoimin lisenssein (N=71)	54	18	28

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Oikeuksien selvittämiseen kuluviin resursseihin voidaan tekijänoikeuksien selvittämiseen kuluvan ajan lisäksi laskea myös esimerkiksi mahdolliset organisaation sisäiset neuvottelut aineistojen avaamisesta sekä henkilötietosuojaan liittyvät kysymykset. Henkilötietosuojaa käsitellään tarkemmin hieman myöhemmin tässä luvussa.

Yli puolet vastaajaorganisaatioista kokee haasteeksi myös organisaation ulkopuolisten tekijänoikeuksien haltijoiden haluttomuuden vapauttaa sisältöjä avattavaksi (54 %). Tulos on mielenkiintoinen siitä näkökulmasta, että sillä ei tunnu olevan minkäänlaista suoraviivaista tai selkeää yhteyttä kokoelmien ilmoitettuihin tekijänoikeudellisiin statuksiin: vaikka alle 25 % kokoelmien tekijänoikeuksista kuuluisi kolmansille osapuolille saatetaan näillä hallussa olevat tekijänoikeudet ilmoittaa selkeäksi haasteeksi. Osa vastaajaorganisaatioista taas on sitä mieltä, että ulkopuolisten tekijänoikeudet eivät aiheuta haasteita, vaikka kyseisen organisaation kokoelmista jopa yli 75 % olisi sellaisia, joiden tekijänoikeudet ovat ulkopuolisten hallussa.

Syy edellä kuvattuun ristiriitaan voi löytyä osittain asenteellisista eroista: pohdittaessa avaamista keskitytään osassa organisaatioita ehkä enemmän haasteisiin, kun toisissa keskitytään enemmän mahdollisuuksiin, eli siihen osaan kokoelmista, joka on helppoiten avattavissa. Toisaalta, jos yllättävät ulkopuoliset tekijänoikeudet viivästyttävät avaamisprosessia tai keskeyttävät sen kokonaan, voidaan ne kokea erityisen hankalina. Omat haasteensa asettavat myös heikosti nykyaikaan sopivat ja usein tulkinnanvaraiset aineistojen luovutus sopimukset, joita kulttuuriperintöorganisaatiot ovat aineistojen omistajien kanssa tehneet. Sopimuksissa tuskin on tähän päivään mennessä kysytty eksplisiittistä lupaa aineistojen avaamiselle, mikä voi hankaloittaa avaamista merkittävästikin.

(D9) Tekijänoikeusrikkomukset muodostavat vastaajaorganisaatioiden mielestä selkeän riskin aineistojen avaamisen näkökulmasta. Sekä organisaation itsensä (59 %) että kolmansien osapuolten (61 %) pelätään syylistyvän rikkomuksiin. Riskiä muiden tekijänoikeusrikkomuksille voidaan kuitenkin vähentää selkeällä käyttöehtojen merkinnällä verkossa olevien aineistojen yhteyteen. Lisäksi esimerkiksi Creative Commons -lisenssit sisältävät vastuuvapauslausekkeen²⁴, joka vapauttaa organisaatiot kaikenlaisesta vastuusta siitä, miten verkossa avattuja aineistoja käytetään: vastuu on aina käyttäjällä.

D9. Mitkä ovat merkittävimmät “avoimiin sisältöihin” liittyvät riskit organisaationne näkökulmasta?			
	Kyllä	Epävarma	Ei
Tietosuojan loukkaamiseen tai salaisiksi luokiteltujen tietojen paljastamiseen liittyvät riskit (N=73)	44	14	43
Organisaation syyllistyminen tekijänoikeuksien loukkaamiseen ja siihen liittyvät juridiset riskit (N=75)	59	20	21
Kolmansien osapuolten syyllistyminen tekijänoikeuksien loukkaamiseen (N=74)	61	24	15

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

(D7) Aineistojen avaaminen verkossa voi tosiasiallisesti helpottaa jonkin verran tekijänoikeuksista ja muista juridisistä kysymyksistä aiheutuvaa päänvaivaa. Näin ainakin kokee lähes puolet vastaajaorganisaatioista (49 %). Kokeemuksen taustalla voi olla huomio siitä, että avausprosessissa organisaation on ikään kuin pakko selvittää aineistoihin liittyviä juridisia kysymyksiä ja tunnistaa avattavissa olevia aineistoja. Prosessin aikana myös organisaation tietojärjestelmiin ja metadatakäytäntöihin saatetaan tehdä muutoksia, jotka tukevat aineistoihin liittyvien juridisten kysymysten haltuunottoa. On myös mahdollista, että vastaajat ovat ajatelleet avaamisen selkiyttävän aineistoihin liittyviä juridisia kysymyksiä käyttäjien näkökulmasta.

D7. Mitä etuja ja mahdollisuuksia näette “avoimilla sisällöillä” olevan organisaatiollenne? “Avoimet sisällöt” ovat organisaatiolle tärkeä keino (%):			
	Kyllä	Epävarma	Ei
Vähentää juridista monimutkaisuutta (N=75)	49	28	23

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

²⁴ Esimerkiksi Takuun rajoitus ja vastuunrajoituslauseke CC BY 4.0. lisenssin suomennoksessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.fi>.

Henkilötietosuojaan haasteet

Monesti juridisista haasteista juuri tekijänoikeudet nousevat ensimmäisenä esille, kun puhutaan aineistojen avaamisesta. Kuitenkin epävarmuutta kulttuuri- ja muistiorganisaatioiden parissa aiheuttavat myös tietosuojaan, erityisesti henkilötietosuojaan, liittyvät kysymykset sekä niiden aiheuttamat rajoitukset aineistojen julkaisemiselle ja avaamiselle verkossa.

(D9) Pelko tietosuojaan loukkaamisesta tai salaisiksi luokiteltujen tietojen paljastamisesta mietityttä isoa osaa vastaajaorganisaatioista (44 %), mutta toisaalta lähes yhtä moni ei koe sillä olevan merkitystä kokoelmien avaamisen suhteen (43 %).

Yksityisyydensuojaa turvaavan henkilötietolain²⁵ määritelmän mukaan henkilötieto tarkoittaa kaikenlaisia luonnollista henkilöä tai hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä, hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi. Määritelmä on hyvin laaja, ja henkilötiedoksi katsotaan esimerkiksi valokuva, josta henkilö on tunnistettavissa²⁶. Muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden aineistojen avaamisen kannalta hämmennystä saattaa aiheuttaa erityisesti se, ettei laissa säädetä erikseen kuolleiden henkilöiden tietojen käsittelystä.

Ratkaisut sen suhteen, mitä voidaan tai on kannattavaa avata, pitää tehdä aina tapauskohtaisesti. Epäselvissä tapauksissa voi olla hyvä ottaa yhteyttä organisaation lakimieheen tai muuhun lainoppineeseen. On myös kannattavaa seurata, minkälaisiin ratkaisuihin muut organisaatiot vastaavanlaisissa tilanteissa päätyvät.

Case SA-kuva-arkisto

SA-kuva-arkisto julkaisi vuonna 2013 yli 160 000 toisen maailmansodan aikaista suomalaista valokuvaa verkossa. Sivusto on Puolustusvoimien kuvakeskuksen tuottama ja nykyään siitä vastaa Sotamuseo. Kuvien uudelleenkäyttö oli alkuperäisten käyttöehtojen mukaan sallittu asianmukaisin lähdeviittein. Käyttö kuitenkin kiellettiin "harhaanjohtavissa tai lain tai hyvien tapojen vastaisissa yhteyksissä". Käyttöehtojen tulkinnanvaraisuudesta sekä selkeän avoimen lisenssin puutteesta johtuen ei SA-kuvia voitu luonnehtia täysin avoimiksi. Syksyllä 2015 Sotamuseo kuitenkin otti Finna-palvelussa käyttöön samojen kuvien kohdalla CC BY -lisenssin, joka kuuluu avoimen kulttuurin lisenssien piiriin.

Kuva-arkisto edustaa kuitenkin rohkeaa lähestymistapaa tietosuojaan. Kuva-arkiston sisältö koostuu suurelta osin Päämajan alaisten tiedotuskomppanioiden kuvaajien kuvaamasta materiaalista. Osa sota-aiheisista kuvista voidaan luokitella sisällöltään järkyttäviksi. Kuvien yhteydessä verkkosivustolla julkaistut tekstit ovat alkuperäisiä TK-kuvaajien laatimia kuvaselosteita, joita ei ole toimitettu tai korjailtu jälkeinpäin. Henkilökuvien yhteydessä esiintyy siis henkilöitä, jos sellaisia on alkuperäiseen selosteeseen sisältyneet. Rohkea lähestymistapa henkilötietosuojaan suhteen ei ole poikannut tietosuojaan liittyviä valituksia sivustosta sen vastuutahoille.

SA-kuva-arkisto: <http://sa-kuva.fi>

²⁵ Henkilötietolaki: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasal/1999/19990523>

²⁶ Tietosuojaavaltuutetun toimisto 27.7.2010: Valokuva ja yksityisyyden suoja henkilötietolain kannalta. http://www.tietosuoja.fi/material/attachments/tietosuojaavaltuutettu/tietosuojaavaltuutetuntoimisto/oppaat/6JfqOQLTj/Valokuva_ja_yksityisyyden_suoja_henkilotietolain_kannalta.pdf.

Avattujen aineistojen lisensointi

(D6) Kysymykseen avattujen kulttuuriaineistojen lisensoinnista pyydettiin vastausta ainoastaan, mikäli vastaaja on aiemmin kyselyssä ilmaissut, että organisaatio on avannut aineistoja verkossa. Kysymykseen vastasi lopulta 42 organisaatiota. Vastausten perusteella avoimia lisenssejä käytetään vielä hyvin vähän. Ainoastaan Creative Commons -lisenssi-perheen lisenssit ovat käytössä. Tämän lisäksi yhdessä vastaajaorganisaatioissa on käytössä Flickr Commons -palvelun "No known copyright restrictions", joka viestii kuvien olevan tekijänoikeuksista vapaita²⁷.

D6. Millä lisensseillä olette julkaisseet organisaationne "avoimet sisällöt"? (%)		
	Kyllä	Ei
Creative Commons oikeuksista luopuminen (CC-0) (N=42)	7	93
Creative Commons Nimeä (CC-BY) (N=42)	17	83
Creative Commons Nimeä-Tarttuva (CC-BY-SA) (N=42)	2	98
GNU General Public -lisenssi (GPL) (N=42)	0	100
Free Art -lisenssi (N=42)	0	100
Creative Commons Public Domain -merkki (N=42)	2	98
Muu lisenssi (N=42)	7	93
Ei lisenssiä; metadatatasta selviää ettei sisältö kuulu tekijänoikeuden piiriin (N=42)	31	69
Ei mahdollista vastata (N=42)	60	41

Luvut ovat prosentiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Noin kolmasosa (31 %) on sitä mieltä, että lisenssimerkintää ei tarvita vaan metadatatasta on luettavissa kaikki oleellinen tieto. Tällainen käsitys on ongelmallinen useasta syystä. Ensinnäkin, se tarkoittaa että käyttöehdot eivät ole koneluettavassa muodossa, joka vaikeuttaa aineiston jatkokäyttöä sekä rikastamista ja yhdistämistä muihin aineistoihin. Lisäksi organisaatioiden tarjoama metadata on todellisuudessa valitettavan usein puutteellista, jolloin käyttöehtotietoja ei ole lainkaan saatavilla (ks. *Case Finna* myöhemmin tässä luvussa). Jollei käyttöoikeuksia ilmaista metadatatassa lainkaan, oletetaan käyttäjän tuntevan aineistojen jatkokäyttöön liittyviä juridisia kysymyksiä niin hyvin, että tämä pystyy päättämään käyttömahdollisuudet metadatatasta, tai selvittävän aineistoa hallinnoivan organisaation kannan jatkokäyttöön.

²⁷ Flickr ilmoitti 30.3.2015 lisäävänsä palvelussa käytettävissä oleviin lisensseihin myös vaihtoehdot Public Domain sekä CC0. Tätä ennen avoin mahdollinen käyttöehtoja ilmaiseva vaihtoehto tavalliselle käyttäjälle oli CC BY. Flickr Commonsin jäsenenä olevilla organisaatioilla on jo tätä ennen ollut käytössä No known copyright restrictions, joka viestii aineiston olevan tekijänoikeuksista vapaata. <http://blog.flickr.net/en/2015/03/30/flickr-now-offers-public-domain-and-cc0-designations/>.

Myös itse ilmaistut käyttöehdot ovat haasteellisia. Esimerkiksi "vapaaseen käyttöön" julkaistu aineisto voi tarkoittaa eri yhteyksissä eri asioita: jotkut organisaatiot tarjoavat sillä aineistojen vapaata katselua, toiset vapautta ladata ja käyttää aineistoja ei-kaupallisesti ja kolmas voi sallia myös kaupallisen käytön.

Aineistojen käyttöä edistää se, että käyttöehdot on ilmaistu selkeästi ja näkyvästi aineiston yhteydessä. Mikäli käyttäjä on epävarma siitä, mitä aineiston kanssa voi tehdä, on varmempi vaihtoehto se, ettei aineistoon kosketa. Standardoidut käyttöehdot ilmaisevat, lainsäädäntöön nojaavat yksiselitteiset lisenssit tarjoavat lisäksi aineistojen hallinnoijille sekä tekijänoikeuksien omistajille varmuutta siitä, että kaikki käyttöehtoihin liittyvä relevantti tieto on tarjolla ja aineistojen käytön voidaan olettaa tapahtuvan näiden ennalta määriteltyjen ehtojen mukaisesti.

Case Finna

Finna.fi-palvelu tuo suomalaisten arkistojen, kirjastojen ja museoiden aineistoja ja aineistotietoja saataville yhteen hakuliittymään. Palvelussa on liki 10 miljoonaa aineistotietoa, joista verkon kautta saatavilla olevia aineistoja on noin 1,26 miljoonaa. Palvelun tarkoitus on tarjota käyttäjille kokoava väylä muistiorganisaatioiden aineistoihin ja toisaalta kaikille, myös pienille, organisaatioille mahdollisuus tuoda aineistojaan verkkoon.

Finnassa tarjolla oleva metadata haravoidaan suoraan arkistojen, kirjastojen ja museoiden niin sanotuista taustajärjestelmistä. Toistaiseksi vain harvoin tällaisiin järjestelmiin on tallennettu digitaalisten objektien käyttöoikeustietoja, joskin käytäntö on vähitellen yleistymässä erityisesti museoissa. Esimerkiksi kirjastoja varten on laadittu suositus käyttöoikeuksien merkitsemisestä metatietoihin vasta vuonna 2015 (Kuvailevan metatiedon asiantuntijaryhmän suositus käyttöoikeuksien metatiedosta <https://www.kiwi.fi/pages/viewpage.action?pagelid=37979531>). Lisäksi joidenkin elinkaarensa loppupäässä olevien taustajärjestelmien ominaisuudet vaikeuttavat käyttöoikeustietojen tarkoituksenmukaista lisäämistä.

Palvelun käyttäjäkunta on reagoinut metatietojen puutteellisuuteen. Käyttöehtojen selvittäminen on työlästä, jollei niitä ole saatavilla suoraan aineistojen yhteydessä. Käyttäjiltä on myös tullut toive mahdollisuudesta hakea aineistoja käyttöoikeustietojen perusteella. Toiminto otetaan käyttöön vuoden 2016 aikana. Tämän seurauksena oleelliseksi nousee käyttöoikeuksien merkitseminen metadataan johdonmukaisesti ja selkeästi.

Valtakunnallinen Finna-sivusto: <https://www.finna.fi/>.

Kyselyn vastausten perusteella vaikuttaa myös siltä, että avointen lisenssien käyttöön liittyy paljon epäselvyyksiä. Lähes kaksi kolmesta (60 %) kysymykseen vastanneesta ilmaisi, että vastaaminen ei ole mahdollista. Tämä voi johtua osittain siitä, että vastaajat eivät ole ymmärtäneet, mitä avoimilla lisensseillä tarkoitetaan tai heillä ei ole niiden käytöstä tarpeeksi tietoa. Muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden edustajien kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta voidaan todeta, että todennäköisesti kyse on myös käyttöoikeuksien pohtimisen ja ilmaisun tarpeellisuuden uutuudesta. Organisaatioissa hyödynnetyt metadatarakenteet sekä kokoelmanhallintajärjestelmät on otettu käyttöön ennen kuin aineistojen laajempaa hyödyntämistä on edes ajateltu sekä hyödyntämisen vaatimaa käyttöehtojen ilmaisun tarpeellisuutta pohdittu.

(G1) Vastajaorganisaatioiden arviot osaamisen tasosta kertovat myös jotakin lisensoinnin vaikeudesta. Kokoelmien jakamiseen ja lisensointiin liittyvän osaamisen kokee riittämättömäksi 42 %; Riittäväksi se koetaan tätä harvemmin (33 %). Kolmasosa kokee kokoelmien tekijänoikeuksien sekä tekijänoikeudellisen tilan selvitt-

tämisen osaamisen olevan puutteellista. Tekijänoikeuksien ja lisensoinnin lisäksi epävarmuutta aiheuttavat jokin verran myös julkisen sektorin toimintaan liittyvän tiedon jakamiseen ja uudelleenkäyttöön vaikuttava lainsäädäntö ja käytännöt. Enemmän osaamista ja tietoa niistä toivoi 32 % vastaajaorganisaatioista. Näihin kahteen oikeuksiin ja lainsäädäntöön liittyvä osaaminen nähdään kuitenkin useammin riittävänä kuin puutteellisenä.

G1. Onko organisaationne henkilöstöllä riittävästi tietoa ja osaamista alla mainituista asiakokonaisuuksista?			
	Riittävästi	Siltä väliltä	Ei tarpeeksi
Kulttuuriperintöobjektien tekijänoikeudet ja tekijänoikeudellisen tilan selvittäminen (N=79)	48	19	33
Tekijänoikeuslisenssit ja objektien/sisältöjen jakaminen (N=77)	33	26	42
Julkisen sektorin toimintaan liittyvän tiedon jakamiseen ja uudelleenkäyttöön vaikuttava lainsäädäntö ja käytännöt (N=76)	38	30	32

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Suhtautuminen avoimiin lisensseihin

Avoimien lisenssien käyttöä kartoittavaan kysymykseen (D4) vastanneiden – ne organisaatiot, jotka aikaisemmin kyselyssä ilmoittivat avanneensa aineistoja – sekä ilmoitettujen käytettyjen lisenssien (D6) lukujen välillä on selkeä epäsuhta: aineistoja avanneita organisaatioita on paljon enemmän kuin avoimia käyttöehtoja ilmaisevia lisenssejä on käytetty. Epäsuhta säilyy, vaikka otetaan huomioon ne organisaatioiden vastaukset, joiden mukaan aineistojen metadatan sisältämä informaatio riittää. Tämä viestii epäselvyydestä siitä, mitä avoimilla aineistoilla oikeasti tarkoitetaan.

(D3-1) Avointen sisältöjen määritelmän epäselvyydestä kertoo myös se, että moni vastaajaorganisaatio, joka kokee avoimet sisällöt toimintansa kannalta tärkeänä (B1), ei olisi valmis avaamaan aineistoja kaupalliseen käyttöön. Vain neljännes vastaajista (25 %) suhtautuu kaupalliseen käyttöön positiivisesti. Selkeästi suosituin aineistojen käyttötarkoitus organisaatioiden parissa on opetus- ja tutkimuskäyttö (91 %); Vain 3 % ei olisi valmis avaamaan aineistoja tähän käyttöön.

Mielenkiintoista on negatiivinen suhtautuminen aineistojen yksityiseen käyttöön: verrattuna opetus- ja tutkimuskäytön suosioon on yksityisen käytön sallivien osuus (64 %) melko pieni ja siihen nuivasti suhtautuvien osuus suuri (15 %). Kulttuuriperintöorganisaatioiden tehtävä on perinteisesti tarjota aineistoa tutkimuskäyttöön ja monilla on myös pitkät perinteet pedagogisen toiminnan parissa. Kuitenkin myös muiden yleisöjen ja asiakkaiden palvelu on tärkeä osa monien organisaatioiden perustehtävää – nykyään yhä enenevässä määrin. Yksityinen käyttö voidaan ymmärtää ei-kaupallisena toimintana, jonka puolesta sallisi jopa 81 % vastaajista. Yksityinen käyttö on siis voitu ymmärtää väärin, joksikin muuksi kuin yksityishenkilön henkilökohtaiseksi käytöksi.

On myös hyvä muistaa, että jo verkossa olevien aineistojen yksityisen käytön rajoittaminen on lainvastaista: laillisesti verkossa olevia teoksia saa lain mukaan ladata omaan käyttöön.²⁸

D3-1. Millä ehdoin organisaationne olisi valmis julkaisemaan sisältöjään verkossa ilman, että siitä saisi rahallista korvausta? (%)			
Olettaen, että kokoelma on jo digitaalisessa muodossa eikä sen julkaiseminen rikkoisi tekijänoikeuksia tai vaitiolovelvollisuutta.			
	Kyllä	Epävarma	Ei
Yksityiseen käyttöön (N=67)	64	21	15
Koulutus- ja tutkimuskäyttöön (N=67)	91	6	3
Ei-kaupalliseen käyttöön (N=67)	81	12	8
Ei-kaupalliseen käyttöön silloinkin, kun toimija (kuten Wikipedia) puolestaan sallii aineistojen kaupallisen käytön (N=64)	45	23	31
Kaupalliseen käyttöön (N=64)	25	17	58

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

(D3-2) Kaupallisen käytön lisäksi vastaajaorganisaatioiden parissa on paljon negatiivista suhtautumista aineistojen jatkokäyttöön niitä muokkaamalla: jopa 62 % kokee muunnelmien teon kieltämisen tärkeänä ehtona aineistojen julkaisulle. Tärkein syy ja peruste aineistojen avaamiselle on kuitenkin se, että niitä käytetään. Muokkaamisen kieltäminen estää monenlaisten uusien kulttuurituotteiden, taideteosten sekä palveluiden syntymisen, koska aineistoja saa käyttää ainoastaan alkuperäisessä muodossaan.

D3-2. Kuinka tärkeinä organisaatiossanne pidetään seuraavia ehtoja sisältöjen julkaisemisen yhteydessä? (%)			
	Kyllä	Epävarma	Ei
Sisältöjä voi käyttää, mutta niistä ei saa tehdä muunnelmia (N=65)	62	20	19

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Varovainen tai negatiivinen suhtautuminen aineistojen luovuttamiseen ulkopuolisten käyttöön viestii luottamuksen puutteesta sekä organisaatioille ominaisesta tarpeesta kontrolloida aineistoja ja olla aktiivisesti päättämässä niiden käytöstä kaikinensa. Toisaalta varovaisuuden takana voi myös olla tekijänoikeuksiin liittyviä epäselvyyksiä.

²⁸ Opetus- ja kulttuuriministeriö: http://www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus/tekijaenoikeuden_perusteita/tekijaenoikeudesta_kysytyalyksityinen_kopiointi.html

Jotta aineisto on aidosti avointa, tulee sen olla avointa kaikelle, myös kaupalliselle, käytölle. Kyselylomakkeessa avoimet sisällöt on määritelty avoimen tiedon ja sisällön määritelmän²⁹ mukaisesti seuraavanlaisesti:

“Avoimilla sisällöillä” tarkoitamme kulttuuriperintöobjektien digitoituja valokuvia tai digitaalisia kopioita, jotka ovat verkossa saatavilla, kenen tahansa vapaasti käytettävissä ja jaettavissa mitä tahansa käyttötarkoitusta varten (mukaanluettuna kaupallinen käyttö).”

Kulttuuriperintöorganisaatioiden edustajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta vaikuttaa siltä, että kaupallisen käytön kieltä perustuu pitkälti pelkoihin kilpailevien kuvamyyntipalveluiden ja vastaavien syntyisestä. Aineistojen ja datan avaamisen perustelut kuitenkin nojaavat vahvasti niiden yhteiskuntaa hyödyttävään, uutta liiketoimintaa synnyttävään potentiaaliin. Miksi ei tarjota mahdollisuuksia muille toimijoille kehittää avoimia aineistoja hyödynnäviä palveluita ja sovelluksia, jos organisaatio itse ei ole sellaisia tekemässä? Amsterdamissa sijaitsevan Rijksmuseumin esimerkki osoittaa, että aineistojen avaaminen (myös kaupalliselle käytölle) itse asiassa voi jopa lisätä museon kuvamyynnistä saamia tuloja – ainakin väliaikaisesti.³⁰ Monesti aineistojen avaaminen voi myös synnyttää säästöjä tilausten käsittelyyn kuluviin resursseihin³¹ ja pelot tulojen menetyksistä voivat osoittautua turhiksi³². Kuvien avaaminen voi myös toimia organisaatioille väylänä tai pontimena kehittää muita omia aineistojen hyödyntämisen malleja.

Case Helsingin kaupunginmuseo

Helsingin kaupunginmuseo oli helmikuussa 2014 ensimmäinen organisaatio, joka ilmoitti Finna-palvelun kautta saatavilla olevien kuvien käyttöoikeustiedot CC-lisenssillä. Museo valitsi aluksi lisenssin CC BY-ND, joka rajoittaa muunnosten tekoa. Museon mukaan syy valintaan oli varovaisuus ja kokemattomuus laajojen aineistomassojen tuomisesta verkon kautta saataville.

Museon aineistot saivat runsaasti positiivista huomiota ja niitä hyödynnettiin lisenssin sallimissa rajoissa esimerkiksi karttasovelluksissa. Kulissien takana museo otti lisensseistä lisää selvää ja päätti syksyllä 2015 pudottaa aineistojensa käyttöehdoista ND-rajoituksen pois, sillä ”sopimuksellisia tai laillisia esteitä tälle ei ollut”. Museo toteaa avoimen kulttuurin piiriin kuuluvaan CC BY-lisenssiin siirtymisestäään: ”Lisenssin muutos rohkaisee aineiston vapaampaan käyttöön ja uusi lisenssi on esim. Suomen julkishallinnon avointen tietoa-aineistojen lisenssisuosituksen mukainen. BY-ehdon halusimme säilyttää, sillä muistiorganisaationa haluamme vaalia kontekstittiedon säilymistä kuvan yhteydessä ja toivomme, että museo mainittaisiin lähteenä. Suuressa osassa aineistoa myös moraaliset oikeudet ovat voimassa, jolloin tekijä on mainittava aineiston julkaisemisen yhteydessä. Vastuu laittomasta tai sopimusten vastaisesta käytöstä jää lisenssin muutoksesta huolimatta edelleen muuntelun tekijälle, ja tämä todetaan myös lisenssiehdoissa.”

Samaan aikaan lisenssin muutoksen kanssa museo toi Finnaan laajan Elannon kokoelmansa. Helsingin kaupunginmuseon aineistot löytyvät osoitteesta: <https://hkm.finna.fi/>

²⁹ Avoimen tiedon ja sisällön määritelmä on kollektiivisesti tuotettu ja kansainvälisen Open Knowledge -verkoston ylläpitämä: <http://opendefinition.org/>.

³⁰ Pekel, Joris 2014. Democratizing the Rijksmuseum. Europeana Foundation: http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Democratizing%20the%20Rijksmuseum.pdf.

³¹ Esim. Pekel, Joris 2015. Making a big impact on a small budget. Europeana Foundation: http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Making%20Impact%20on%20a%20Small%20Budget%20-%20LSH%20Case%20Study.pdf.

³² Tästä ei ole laskelmiin perustuvia todisteita kotimaasta, mutta esimerkiksi uusi-seelantilainen Te Papa -museo on todennut näin olevan: <http://mw2015.museumsandtheweb.com/paper/a-review-of-a-year-of-open-access-images-at-te-papa/>.

Suomessa on havaittavissa jonkinlainen trendi, jossa kulttuuriperintöorganisaatiot avaavat aineistoja lisenssein, joita ei voida lukea avoimiksi (esimerkiksi CC-BY-ND tai CC-BY-NC). Syy voi monesti olla yksinkertaisesti se, että organisaatiot ottavat mallia muiden jo tekemistä ratkaisuista ja avauksista, jotka edustavat varovaisempaa lähestymistapaa avoimuuteen. Vaikka toisten esimerkin seuraaminen on avoimuuden kulttuurissa jopa suositeltavaa, kannattaa muistaa, että liian rajoittavat käyttöehdot eivät välttämättä tuo mitään lisäarvoa verkossa vain julkaistuihin aineistoihin nähden.

Kuvien, videoiden ja muiden sisältöjen julkaiseminen verkossa on tärkeä ja oleellinen askel kohti organisaatioiden digitaalisen kulttuurin ja läsnäolon omaksumista. On kuitenkin muistettava, että aineistojen avaaminen on eri asia kuin niiden julkaiseminen verkossa. Se edustaa askelta kohti entistä avoimempaa ja osallistavampaa kulttuuria.

Osallistumismahdollisuudet ja avoimet projektit

Janne Heinonen

“Broadcast thinking” ei enää riitä. Perinteisesti organisaatiot ovat tehneet tuotteensa ja tuotoksensa suljetussa ympäristössä pienellä joukolla ja toimittaneet lopputuotteet valmiina asiakkaille ja kuluttajille. Ajat, tarpeet ja mahdollisuudet ovat nyt kuitenkin toiset ja muutos on lähtenyt liikkeelle. Kuten Smithsonian-instituutin digi-strategi **Michael Edson** on todennut, organisaatioiden ulkopuolella on miljoonia käsiä ja sydämiä, valmiina antamaan osaamisensa ja työpanoksensa yhteiseen käyttöön – myös osana organisaatioiden toimintaa³³.

*Joy's Law: No matter what business you're in, most of the smart people work for someone else.*³⁴

Kanavia uusien resurssien ja yhteistyöpotentiaalin hyödyntämiseen löytyy esimerkiksi sosiaalisen median piiristä. Organisaatiot mahdollistavat osaltaan uudenlaista osallistavaa toimintaa avaamalla aineistojaan ja harjoittamalla myös muilta osin avoimempaa toimintakulttuuria. Esimerkiksi Kansallisgallerian arvoihin on kirjattu avoimuus ja tuoreessa strategiassa painotetaan vuorovaikutusta yleisön kanssa sekä avoimen datan käytön edistämistä.

Avoimuus ei koske vain digitaalisia objekteja ja niiden saatavuutta ja lisensointia, vaan taustalla on laajempi ajatelu- ja toimintatapojen muutos. Organisaatiot sekä organisaatioiden työntekijät ovat osa kasvavaa verkostoa ja tämän myötä myös toiminnan skaala kulkee kohti suurempaa ja vaikuttavampaa. Kansallisgallerian kokoelma-hallintajohtaja **Riitta Ojanperä** linjasikin viime keväänä Kansallisgallerian, opetus- ja kulttuuriministeriön, Kopios-ton ja Kuvaston kesken solmitun taideteosten verkkoesittämistä koskevan lisensointisopimuksen julkistamis-tilaisuudessa, että aineistoon on luotava merkityksiä ja tarinoita ja jatkossa on tarpeen ottaa kokoelmatiedon käyttäjä mukaan tiedon ja yhteyksien tuottamiseen entistä monipuolisemmin.

³³ Edson, Michael 2012. Lego Beowulf and the Web of Hands and Hearts, for the Danish national museum awards: <http://www.s-lideshare.net/edsonm/michael-edson-lego-beowulf-and-the-web-of-hands-and-hearts-for-the-danish-national-museum-awards>.

³⁴ Joy's law: https://en.wikipedia.org/wiki/Joy%27s_Law_%28management%29

Myönteinen asenneilmapiiri avaamisasioihin saadaan syntymään ennen kaikkea positiivisten esimerkkien kautta, jollaisia ovat vaikkapa Rijksmuseon³⁵ toiminta laajemmin tai erilaiset Suomessakin järjestetyt yhteisölliset hackathon-tapahtumat, joissa myös muisti- ja kulttuuriorganisaatiot ovat olleet mukana.

Vapaaehtoisten merkitys organisaatiolle

(A7) Vapaaehtoisten merkitykseen liittyvien vastausten vähäisen lukumäärän perusteella asian painoarvo organisaatioille on kokonaisuudessaan varsin pieni tai sitten vapaaehtoisia koskeviin kysymyksiin ei ole oikein osattu ottaa kantaa. Kysymyksen paikan päällä työskentelevien vapaaehtoisten merkityksestä saatiin vain kolme ja kysymyksen verkossa työskentelevistä vapaaehtoisista ainoastaan kaksi vastausta. Kaikki vastanneet pitivät molempia ulottuvuuksia tärkeinä.

A7. Kuinka tärkeitä seuraavat vapaaehtoiset ovat organisaatiolenne? (%)			
	Tärkeitä	Siltä väliltä	Ei tärkeitä
Paikan päällä työskentelevät vapaaehtoiset (N=3)	100	0	0
Verkossa työskentelevät vapaaehtoiset (N=2)	100	0	0

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymyksen vastanneista (N)

Suomessa on kuitenkin suuri määrä pieniä paikallisia museoita, jotka toimivat pääsääntöisesti tai täysin vapaaehtoisvoimin. Vastauksista voidaan päätellä, että tällaiset museot eivät ole juurikaan, jos lainkaan, ottaneet osaa kyselyyn. Itse vapaaehtoisuuden käsitettä voi myös pohtia. Miten luokitella esimerkiksi palkatonta työtä tekevät harjoittelijat tai organisaation aineistoja hackathoneissa jalostavat data-aktiivit?

Verkossa tapahtuvan toiminnan arviointi

(B1) Tärkeimmät verkossa tapahtuvaan toimintaan liittyvät käytännöt organisaatioissa ovat kulttuuriperintöobjektien digitointi (74 %), kulttuuriperintöobjekteihin liittyvän datan jakaminen muiden organisaatioiden kanssa (62 %) ja yhteisöjen osallistaminen verkossa (50 %). Lisäksi avoimeen dataan ja avoimiin sisältöihin suhtaudutaan enimmäkseen positiivisesti. Kielteisimmän suhtautumisen kyselyssä sai osakseen yhteisöllinen sisällöntuotanto, jota 41 % vastaajista ei pitänyt tärkeänä käytäntönä.³⁶

³⁵ Rijksmuseum: <https://www.rijksmuseum.nl>.

³⁶ Lisää verkossa tapahtuvasta toiminnasta raportin luvussa "Digitaaliset kulttuurivarannot".

B1. Kuinka tärkeitä seuraavat käytännöt ovat organisaatiossanne? (%)			
	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää
Datan jakaminen (N=79)	62	22	17
Avoim data (N=77)	49	25	26
Linkitetty data / semanttinen verkko (N=76)	42	28	30
Kulttuuriperintöobjektien digitointi (N=81)	74	15	11
Avoimet sisällöt (N=75)	48	21	31
Yleisöjen osallistaminen verkossa (N=76)	50	25	25
Yhteisöllinen sisällöntuotanto (N=73)	30	29	41

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

B2. Miten arvioisitte seuraavien toimintatapojen mahdollisuuksia ja riskejä organisaationne näkökulmasta? (%)			
	Sisältää enemmän hyötyjä	Siltä väliltä	Sisältää enemmän riskejä
Datan jakaminen (N=80)	79	16	5
Avoim data (N=75)	51	19	31
Linkitetty data / semanttinen verkko (N=72)	71	18	11
Kulttuuriperintöobjektien digitointi (N=76)	91	7	3
Avoimet sisällöt (N=74)	45	19	37
Yleisöjen osallistaminen verkossa (N=76)	68	25	7
Yhteisöllinen sisällöntuotanto (N=74)	53	34	14

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

(B2) Digitoinnin lisäksi toimintatapojen riskejä ja hyötyjä puntaroitaessa esiin nousee kolme muita hyödyllisemmäksi koettua asiaa: kulttuuriperintöobjekteihin liittyvän datan jakaminen muiden organisaatioiden kanssa (79 %), linkitetty data tai semanttinen verkko, eli semanttisten linkkien luominen eri organisaatioiden tietokantojen ja sisältöjen välille (71 %) sekä yleisöjen osallistaminen verkossa (68 %). Verkossa tapahtuvasta toiminnasta koetaan saatavan hyötyä siis erityisesti organisaatioiden keskinäisessä tiedonvaihdossa. Tämä hyödyttää edelleen myös organisaatioiden ulkopuolisia tiedonhakijoita ja datan hyödyntäjiä.

Yleisöjen osallistaminen verkossa tapahtuu esimerkiksi sosiaalisten verkostojen tai organisaatioiden verkkosivujen interaktiivisten elementtien kautta ja näitä yhdistellen. Vaikka yhteisöllinen sisällöntuotanto nousi esiin vähemmän tärkeänä toimintatapana, nähdään sen sisältävän kuitenkin selvästi enemmän hyötyjä (53 %) kuin riskejä (14 %).

Riskiätkätoiminnaksi koetaan avoin data (31 %) ja avoimet sisällöt (37 %). Nämä toiminnan muodot jakavat myös mielipiteitä jyrkimmin sillä avoimen datan ja avoimien sisältöjen nähdään sisältävän myös tuntuvasti hyötyjä riskien vastapainoksi: avoimen data kohdalla noin puolet (51 %) ja avointen sisältöjen kohdalla lähes yhtä moni (45 %) kokee hyödyt riskejä suuremmiksi.

On kuitenkin huomionarvoista, että peräti kolmasosa vastaajaorganisaatioista kokee avoimen datan ja avoimet sisällöt enemmän riskeiksi kuin organisaatiota hyödyttäväksi. Syitä tähän pohdittiin raportin alustavien tulosten pohjalta pidetyssä työpajassa, jossa vastauksia käsiteltiin fasilitoidun pienryhmätyöskentelyn avulla. Eri organisaatioiden välisessä keskustelussa nousi esiin erilaisia pelkoja muun muassa tekijänoikeus- ja tietosuojalakeihin liittyen sekä aineistojen väärinkäyttöä kohtaan.

(D3) Aineistojaan avaavilla organisaatioilla on myös toiveita paluuvitteiden säilymisestä, jotta aineisto ei irtoaisi alkuperäisestä kontekstistaan. Etenkin vapaasti käytettävälle kuva-aineistolle voi käydä näin Internet-kulttuurille luonteenomaisella tavalla.³⁷ Selkeälle enemmistölle vastaajaorganisaatioista organisaation nimen mainitseminen aineistojen julkaisun yhteydessä onkin tärkeää (97 %). Suurin osa kokee tärkeäksi myös tarkempien viittausten ja kyseiseen aineistoon liittyvän kontekstiedon tarjoamisen (63 %).

D3. Kuinka tärkeinä organisaatiossanne pidetään seuraavia ehtoja sisältöjen julkaisemisen yhteydessä? (%)			
	Tärkeää	Siltä väliltä	Ei tärkeää
Sisältöjen yhteydessä tulee olla viittaus organisaation nimeen (N=66)	97	2	2
Sisältöjen yhteydessä on oltava viittaus verkossa olevaan tietokantaan ja juuri kyseiseen sisältöön siellä (N=65)	63	26	11

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Aineistojen uudelleen käytön näkökulmasta paluuvitteiden säilyminen on ymmärrettävä toive. On kuitenkin hyvä muistaa, että luovaa toimintaa voidaan harvoin menestyksekkäästi sulkea ennaltamääriteltujen raamien sisälle. Aineistojen luova uudelleen käyttö voi synnyttää täysin uusi merkityksiä juuri uudelleenkontekstualisoinnin kautta. Esimerkiksi erilaisissa taideprojekteissa tai suunnittelutyössä voivat aineistot päätyä pieneksi osaksi suurempaa kokonaisuutta, jossa alkuperäisiä objekteja kontekstualisoivalla tiedolla ei välttämättä ole merkitystä. Tämä ei ole

³⁷ Dekker, Annet 2015. *The creative promise and open collections. An interview with Template: Furtherfield*: <http://www.furtherfield.org/features/interviews/creative-promise-and-open-collections-interview-template>

organisaatioiden näkökulmasta huono asia; Se voi synnyttää myös yllättäviä tuloksia ja kumppanuuksia.³⁸ Digitaalisten aineistojen ennakkoluuloton yhdistely on myös tämän päivän arkielämän luovaa toimintaa, jota tapahtuu valtavalla volyymilla verkossa kaiken aikaa.³⁹

Case Hack4FI – Hack your heritage

Internetissä kenen tahansa vapaasti käytettäväksi, muokattavaksi ja jaettaviksi julkaistuja kulttuuri-perintöobjekteja hyödynnettiin laajasti keväällä 2015 Hack4FI – Hack your heritage -kulttuuri-hackathonissa. Tapahtuman starttiviikonloppu pidettiin helmikuun alkupuolella ja itsenäistä työstämisaikaa oli tämän jälkeen vielä muutama viikko. Avoimien kulttuuriaineistojen parissa työskenteli arviolta reilut viisikymmentä henkilöä ja erilaisia tuotoksia syntyi 15. Avoimia aineistojaan kilpailuun toi tarjolle noin kaksikymmentä muisti- ja kulttuuriorganisaatiota.

Kilpailun siivittämänä luotiin monipuolinen kirjo erilaisia teoksia, mm. vuorovaikutteinen, pelillistetty tarina, joka kytkeytyy osaksi fyysistä näyttelyä, mobiilisovellus valokuvien metatietojen täydentämiseksi ja musiikkivideo kuva-aineistoja (ja vapaasti lisensoitua musiikkia) hyödyntäen.

Hackathonin järjestivät AvoinGLAM-verkosto yhteistyössä Aalto-yliopiston ja Aalto Media Factoryn kanssa opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana.

Hack4FI – Hack your heritage: <http://hack4.fi/>

Yleisöjen osallistaminen sosiaalisen median avulla

Sosiaalisen median palvelut organisaatioiden käytössä

(E1) Yleisöjä osallistetaan useita sosiaalisen median palveluita hyödyntäen. Tällä hetkellä käytetyimmät sosiaalisen median palvelut vastaajaorganisaatioissa ovat yhteisölliset verkostoitumispalvelut (89 %), videoiden jakamiseen tarkoitettut sivustot (44 %) ja mikroblogipalvelut (43 %). Yhteisöllisiä verkostoitumispalveluita ovat esimerkiksi Facebook ja Google+, mutta käytännössä niihin voitaisi lukea myös mikroblogin alle luokiteltu Twitter. Mikrobloggausta harjoitetaan yleisesti myös Tumblr:n välityksellä. Varsinaisten videosivustojen osalta kyseeseen tulevat esimerkiksi Youtube ja Vimeo, joista ensin mainittua hyödynnetään myös yhteisöllisessä yhteydenpidossa.

Kuten todettu, sosiaalisen median palveluissa on päällekkäisyyksiä, ja paljon ominaisuuksia sisältävien palveluiden käyttötavat voivat vaihdella organisaatiokohtaisesti. Palveluvalikoimaan heijastuu myös kunkin toimijan kohde-ryhmän käyttäytyminen ja sijoittuminen sosiaalisen median kentällä.

Bloggeja hyödyntää toiminnassaan tällä hetkellä 38 % vastaajaorganisaatioista. Luvun voisi olettaa olevan korkeampi, sillä blogi on monipuolinen väline organisaation asioiden esille tuomiseen. Se myös tukee

³⁸ Esimerkiksi *Burning Man* -festivaalin *Crossroads of Curiosity*, jossa hyödynnettiin *British Library*n tekijänoikeuksista vapaata kuvamateriaalia: <http://www.crossroadsofcuriosity.com/>

³⁹ Esim. Lessig, Lawrence 2008. *Remix: Making art and commerce thrive in the hybrid economy*. Penguin.

organisaation verkkoläsäoloa sellaisenaan sekä muuhun sosiaaliseen mediaan yhdistettynä. Vastaajista 8 % aikookin ottaa seuraavan vuoden aikana blogin käyttöönsä. Kyselyn teemoja syventävän työpajan keskusteluissa blogitoimintaa rajoittaviksi tekijöiksi todettiin muun muassa huoli blogin sisällöntuotannon jatkuvuudesta, jolloin sitä ei haluta alunperinkään aloittaa.

E1. Mitä sosiaalisen median palveluita käytätte tällä hetkellä yleisöjenne tavoittamiseen? Mitä palveluita aiotte käyttää tulevan vuoden aikana? (%)				
	Tällä hetkellä	Seuraavan vuoden aikana	Mahdollisesti myöhemmin	Ei koskaan
Yhteisölliset verkostoitumissivustot (esim. Facebook, MySpace, Google+) (N=81)	89	3	5	4
Ammatilliset verkostoitumissivustot (esim. LinkedIn, Xing) (N=81)	22	5	53	20
Mikroblogipalvelut (esim. Twitter, Tumblr) (N=81)	43	7	38	11
Videoiden jakamiseen tarkoitetut sivustot (esim. Youtube) (N=80)	44	6	39	11
Kuvien jakamiseen tarkoitetut sivustot (esim. Flickr) (N=81)	30	11	48	11
Sosiaaliset (visuaaliset) kirjanmerkkauksen verkkopalvelut (esim. Pinterest, del.icio.us) (N=79)	13	4	67	17
Yhteisölliset luettelointipalvelut (esim. LibraryThing) (N=79)	3	1	61	35
Blogit (N=80)	38	8	45	10
Yhteistyöhön perustuvat verkkoyhteisöt (esim. Wikipedia, MusicBrainz) (N=78)	18	6	60	15
Organisaatiomme verkkosivuille rakennetut sosiaalisen median toiminnot (esim. kommentointimahdollisuus, yhteisöllinen taggaaminen, upotetut Facebook-widgetit) (N=80)	34	8	49	10
Muu (N=51)	4	0	37	59

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Seuraavan vuoden aikana otetaan todennäköisimmin käyttöön jokin kuvien jakamiseen tarkoitettu sivusto (11 %). Tämän lisäksi aiotaan sosiaalista mediaa myös integroida tiiviimmin organisaation verkkosivuille erilaisia valmiita toimintoja, widgettejä, hyödyntäen (8 %).

Tällä hetkellä vähiten käytettyjä sosiaalisen median palveluita ovat yhteisölliset luettelointipalvelut (3 %), sosiaaliset kirjanmerkkauksen verkkopalvelut (13 %) ja ammatilliset verkostoitumissivustot (22 %). Nämä pienimmän käyttöprosentin omaavat palvelut olivat myös niitä, joita ei todennäköisemmin tulla koskaan ottamaan käyttöön.

Sosiaalisen median käytön tavoitteet

(E2) Sosiaalinen media on organisaatioille tärkeä keino edistää organisaation näkyvyyttä ja relevanssia (96 %), houkutella uusia käyttäjiä (92 %) ja parantaa vuorovaikutusta käyttäjien tai asiakkaiden kanssa (89 %). Halutaan siis tavoittaa ja sitouttaa kohdeyleisöjä. Mikäli yleisö on tärkeä toiminnalle, halutaan se luonnollisesti huomioida verkossakin. Toisaalta verkko mahdollistaa kaikille toimijoille suuremman toiminta-alueen. Sosiaalisen median käyttöä pidetään tärkeänä keinona myös kokoelmien löydettävyyden parantamisessa (81 %), mikä osaltaan tukee edelleen kulttuuriperintöorganisaatioiden näkyvyys- ja relevanssitavoitteita.

E2. Mitä tarkoitusta varten organisaationne käyttää sosiaalista meidää? Organisaatiolle sosiaalinen media on tärkeä keino: (%)			
	Tärkeä	Siltä väliltä	Ei tärkeä
parantaa vuorovaikutusta käyttäjien/asiakkaiden kanssa (N=74)	89	8	3
houkutella uusia käyttäjiä (N=74)	92	7	1
kerätä subjektiivisia mielipiteitä (esim. arvioita ja arvosteluja) (N=74)	59	32	11
jakaa ja fasilitoida tutkimusta (N=72)	44	18	38
edistää offline-toimintoja (N=59)	44	24	32
helpottaa kulttuuriperintöorganisaatioiden verkostoitumista (N=71)	54	31	16
edistää verkostoitumista ja yhteisön rakentumista kohdeyleisöjen keskuudessa (N=70)	79	13	9
parantaa organisaation kokoelmien löydettävyyttä (N=72)	81	14	6
edistää organisaation näkyvyyttä ja relevanssia (N=73)	96	4	0
edistää läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta (N=71)	78	14	9
antaa käyttäjille/kansalaisille sananvaltaa organisaation tärkeissä päätöksissä (N=68)	32	24	44
rohkaista käyttäjiä auttamaan toisiaan tietopalvelupyynnöissä (N=71)	42	18	39
kerätä ideoita käyttäjiltä (N=72)	56	32	13
tukea organisaation varainkeruuta (N=70)	23	21	56
osallistaa käyttäjiä myös henkilökunnan suorittamiin tehtäviin (esim. metatiedon parantaminen) (N=70)	40	16	44
Muu (N=14)	36	7	57

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Sosiaalinen media on noussut monessa asiassa oleelliseksi työvälineeksi, mutta toisaalta on selkeitä osa-alueita, joissa somea ei koeta organisaatioiden näkökulmasta tärkeäksi. Painokkaimmat näkemykset sosiaalisen median vähäisestä merkityksestä koskevat organisaation varainkeruuta ja käyttäjien tai kansalaisten osallistumista organisaation päätöksentekoon.

Peräti 56 % ei pidä sosiaalista mediaa tärkeänä keinona tukea organisaation varainkeruuta. Toisaalta varainkeruun rooli on ollut monelle organisaatiolle pieni muiden toiminnan mahdollistavien tulolähteiden vallitessa, joten se ei nouse merkittäväksi myöskään sosiaalisen median yhteydessä. Julkisen rahoituksen pienentyessä varainkeruun rooli myös sosiaalisessa mediassa tulee kuitenkin oletettavasti muuttumaan.

Vastaajista 44 % ei pitänyt sosiaalista mediaa tärkeänä keinona antaa käyttäjille tai kansalaisille sananvaltaa organisaation tärkeissä päätöksissä. Kansalaisten osallistaminen päätöksentekoon on kuitenkin hankala kysymys, mikäli päätöksenteon tasoa ei ole määritelty tarkemmin: Mitä ovat yleisölle altistettavat "tärkeät päätökset"? Millä painoarvolla sananvaltaa todella annetaan organisaation perinteisen päätöksentekokoneiston ulkopuolelle? Periaate- tasolla kysely kuitenkin paljastaa suhtautumisen luonteen.

Case Frye Art Museum

Seattlessa sijaitseva Frye Art Museum osallisti yleisöään #SocialMedium-näyttelyssään totuttua enemmän. Kolme kuukautta kestäneen näyttelyn ripustus valikoitui someaktiivien mieltymysten perusteella.

232 teosta saatettiin etukäteen nettiin yleisön katsottavaksi ja arvioitavaksi useisiin sosiaalisen median palveluihin, esimerkiksi Instagramiin ja Pinterestiin. Lopulliset teokset valikoituivat joukkoistetun tykkäämisäänestyksen perusteella.

Myös näyttelyn aikana kerättiin kommentteja, mutta ei vain oman toiminnan kehittämistä varten. Teosten yhteydessä näkyvä verkko-osoite avasi käyttäjille näkymän, jossa pystyi lukemaan sekä muiden aiemmin kirjoittamia kommentteja että jättämään omansa. Yleisön ääni näkyi näyttelyssä myös monitoreilla pyörivän somevirran kautta. Näkyviin nostettiin näyttelyn hashtagilla merkityt Instagram- ja Twitter-postaukset.

Lisäksi museo osallisti yleisöä audio-oppaan sisällöntuottajina. Maksimissaan kolmeminuuttisia ääniklippejä sai lähettää sähköpostitse museolle. Joukkoistettua ääniopastusta ja kommentointia voi edelleen kuunnella Frye Art Museumin Soundcloud-tililtä.

Varsin moni antoi panoksensa näyttelyyn, vaikka ei mitä todennäköisimmin ikinä pääsisikään paikan päälle – kansalaiskuraattoreita oli yli viidestäkymmenestä eri maasta. Jo valintaprosessin aikana museo toi kuitenkin kokoelmiaan kattavalla tavalla tarjolle ja tavoitti verkon yli yleisöjä laajasti. Ja vaikka varsinainen näyttely menikin jo, voi tuloksiin tutustua edelleen virtuaalikerroksen välityksellä.

#SocialMedium: <http://fryemuseum.org/socialmedium>

Yhteisöllinen sisällöntuotanto

(F1) Organisaatiot osallistuvat verkkoyhteisöissä tapahtuvaan sisällöntuotantoon vielä suhteellisen vähän. Työhön liittyvä osallistuminen on vastaajaorganisaatioissa kokonaisuudessaan hieman suurempaa verrattuna vapaa-ajan osallistumiseen. Wikipediaa täydennetään siis useammin oman työn puitteissa kuin harrastuksena.

F1. Osallistuvatko organisaationne työntekijät jollakin tapaa erilaisissa verkkoyhteisöissä tapahtuvaan yhteisölliseen sisällöntuotantoon? (%)			
	Osallistuminen töissä	Vapaa-ajan osallistuminen	Ei osallistumista / Ei tietoa
Wikipedia (N=80)	24	10	68
Wikimedia Commons (N=80)	4	5	91
Wikidata (N=80)	1	1	98
MusicBrainz (N=80)	0	0	100
freeDB (N=79)	0	0	100
Internet Movie Database (IMDb) (N=79)	0	0	100
International Music Score Library Project (IMSLP) (N=80)	0	0	100
Muu (N=65)	3	2	96

Luvut ovat prosentiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

Työhön liittyvä yhteisölliseen sisällöntuotantoon osallistuminen jakautuu pääasiassa Wikipedian (24 %), Wikimedia Commonsin (4 %) ja Wikidatan (1 %) kesken. Kyseessä olevat palvelut tukevat toisiaan, joten niiden käyttö yhdessä on luontevaa.

Wikipedian välityksellä organisaatiot pystyvät tavoittamaan laajempia ihmisjoukkoja, kuin omia kanaviaan käyttäen – huhtikuussa 2010 Wikipedia listattiin Googlen toimesta maailman neljänneksi eniten vierailuksi sivustoksi⁴⁰. Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kyselyn jälkeen pidetyssä työseminaarissa kuitenkin todettiin, että Wiki-aktiviteetit jäävät organisaatioissa usein “ei-kenenkään-maalle” ja siksi vähälle huomiolle: niitä ei mielletä ydintoimintoihin eivätkä ne kuulu toisaalta puhtaasti viestintään ja markkinointiinkaan. Asiantuntijat voivat myös kokea Wikipedian uhkana, sillä sisältö ei ole omassa kontrollissa.

⁴⁰ Kauppi, Emma 2010. Nämä ovat kymmenen suosituinta nettisivua. Tivi: <http://www.tivi.fi/Uutiset/2010-05-31/N%C3%A4m%C3%A4-ovat-kymmenen-suosituinta-nettisivua-3179055.html>.

Joukkoistaminen

Wikipedian mukaan joukkoistaminen kuvaa yleisesti hajautettua ongelmanratkaisu- ja tuotantomallia, jossa toimeksiantaja hyödyntää yhteisön osaamista rajattua tehtävää varten⁴¹. Kyselyssä joukkoistamisella viitattiin tilanteisiin, joissa normaalisti organisaation työntekijöiden suorittama tehtävä annetaan suoritettavaksi ennalta määrittelemättömälle joukolle avoimen kutsun avulla. Tehtävän suorittaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja joukko voi koostua tiedoiltaan ja taidoiltaan monenlaisista yksilöistä.

(F3) kulttuuriperintöorganisaatioille joukkoistaminen on tärkeä keino kokeilla uusia tapoja olla vuorovaikutuksessa käyttäjien kanssa (81 %) ja hyödyntää ulkopuolista asiantuntijuutta (75 %). Joukkoistaminen ratkaisuna resurssikysymyksiin jakaa näkemyksiä voimakkaimmin. 35 % mielestä joukkoistaminen on tärkeä keino saada tietyt tehtävät suoritettua resurssien niukkuudesta huolimatta, kun taas 43 % on vastakkaisella kannalla.

F3. Mihin tarkoitukseen joukkoistamista käytetään organisaatiossanne? Organisaatiolle joukkoistaminen on tärkeä keino (%)			
	Tärkeä	Siltä väliltä	Ei tärkeä
saada tietyt tehtävät suoritettua resurssien niukkuudesta huolimatta (N=37)	35	22	43
hyödyntää ulkopuolista asiantuntijuutta (N=36)	75	11	14
kokeilla uusia tapoja olla vuorovaikutuksessa käyttäjien kanssa (N=36)	81	11	8
mahdollistaa käyttäjille/vierailijoille yhteisen omistajuuden ja vastuun tunteita (N=37)	65	19	16
lisätä käyttäjien/vierailijoiden luottamusta ja uskollisuutta organisaatiota kohtaan (N=37)	68	27	5

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

(F2) Joukkoistamista hyödynnetään tällä hetkellä eniten kokoelmien täydentämisessä (uusien objektien lisääminen tai niiden hankinnassa avustaminen) (24 %), kontekstualisoinnissa (kulttuuriperintöobjektien esittäminen uusissa yhteyksissä, tausta- tai lisätietojen tarjoaminen) (19 %) sekä tietojen tarkistamisessa ja litteroinnissa (15 %).

Joukkoistamishankkeita harkitaan laajalti myöhemmin toteutettavaksi, mutta osa organisaatioiden toiminnoista on sellaisia joiden yhteydessä joukkoistamista ei koeta houkuttelevaksi:

- ▶ yhteisörahoitus (33 % ei aio koskaan hyödyntää),
- ▶ tietojen tarkistus ja litterointi (27 % ei aio koskaan hyödyntää),
- ▶ yhteiskuratointi (valinta, järjestely, esillepano) (25 % ei aio koskaan hyödyntää).

⁴¹ Joukkoistaminen: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Joukkoistaminen>.

F2. Minkälaisen toiminnan yhteydessä hyödynnätte joukkoistamista tällä hetkellä? Minkälaisen toiminnan yhteydessä aiotte hyödyntää joukkoistamista seuraavan vuoden aikana? (%)

	Tällä hetkellä	Seuraavan vuoden aikana	Mahdollisesti myöhemmin	Ei koskaan
Tietojen tarkistus ja litterointi (N=81)	15	4	54	27
Kontekstualisointi (kulttuuriperintöobjektien esittäminen uusissa yhteyksissä, tausta- tai lisätietojen tarjoaminen) (N=81)	19	11	53	17
Kokoelmien täydentäminen (uusien objektien lisääminen tai niiden hankinnassa avustaminen) (N=79)	24	5	53	18
Metadatan luokittelu tai täydentäminen (N=81)	11	6	64	19
Yhteiskuratointi (valinta, järjestely ja esillepano) (N=80)	6	9	60	25
Yhteisörahoitus (rahoittaminen) (N=81)	1	1	64	33
Muu (N=56)	4	0	32	64

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

F4 - Mitkä ovat pääasialliset joukkoistamiseen liittyvät riskit ja haasteet organisaationne näkökulmasta? Joukkoistamisella on seuraavanlaisia riskejä tai haasteita organisaatiolle (%):

	Ei	Siltä väliltä	Kyllä
Vähäinen vaikutus lopputulokseen (N=36)	22	33	44
Valmisteluun ja seurantaan tarvittavan työpanoksen suuruus (N=37)	14	22	65
Tarvittavan ajan arvioimisen vaikeus (N=36)	19	31	50
Datan ylläpidon jatkuvuudelle ei ole takeita pitkällä aikavälillä (N=35)	23	20	57
Toiminnan turvallisuus rajallista (N=37)	43	22	35
Huolestuneisuus työntekijöiden keskuudessa (pelko työn menettämisestä, rooleihin ja tehtäviin liittyvät muutokset jne.) (N=36)	72	17	11

Luvut ovat prosenttiosuuksia (%) kyseiseen kysymykseen vastanneista (N)

(F4) Joukkoistamisessa nähdään myös riskejä tai haasteita organisaatiolle, pääasiassa käytännöllisistä lähtökohdista. Suurimpina riskeinä ja haasteina pidetään valmisteluun ja seurantaan tarvittavan työpanoksen suuruutta (65 %) ja tarvittavan ajan arvioimisen vaikeutta (50 %) sekä ylläpidon jatkuvuutta pitkällä aikavälillä (57 %). Joukkoistamista ei kuitenkaan pidetty merkittävänä riskinä työntekijöiden aseman näkökulmasta.

Smithsonian-instituutin digistrategi Michael Edsonin mukaan organisaatiot hyvistä yrityksistään huolimatta pystyvät hyödyntämään vain pienen siivun Internetin mahdollisuuksista ja laajuudesta perinteisiä toimintatapoja noudattaen. Organisaatioiden keskittyessä omaan toimintaansa ne usein jättävät huomiotta "ulkopuolisten" voimavarat ja kyvyt sekä ennen kaikkea Internetin luonteen. Verkko on avoin ja sosiaalinen, ja yhteistyö on helppoa, eikä merkkimääriä ole rajoitettu: kulttuuriperintöorganisaatioiden ulkopuolella joku taho luo tälläkin hetkellä yhteisen intressin ympärille netti-ilmiötä, jonka vaikuttavuutta mitataan totuttua isommalla asteikolla. Asian tilan voi nähdä joko uutena kilpailutilanteena tai yhteisenä mahdollisuutena.⁴²

Case Nykytaiteen museo Kiasma

Wikipedia-aktiviteetit ovat hyvä esimerkki tavoitteellisesti osallistavasta toiminnasta. Vuonna 2013 Wikimaraton-tapahtuman myötä avattu yhteistyö Suomen Wikimedia ry:n kanssa on kantanut hedelmää alusta saakka. Tuolloin yli viidenkymmenen innokkaan osallistujan voimin tutkittiin museon aineistoja, keskusteltiin ja kirjoitettiin reilun vuorokauden verran. Tuloksena syntyi yhteensä 68 uutta ja muokattua Kiasmaan ja sen kokoelmataiteilijoihin liittyvää artikkelia Wikipediaan. Avoimeen tapahtumakutsuun vastanneet osallistujat saivat puolestaan opastusta lähteille, luentoja, kurkistuksia museon kulissien taakse sekä elämyksellisen yöllisen kierroksen näyttelytiloissa. Kiasmassa on hyödynnetty aktiivisesti myös myöhemmin järjestettyjen Wikipedia-kokoontumisten aikana syntyneitä aineistoja mm. näyttelyiden ja näyttelyviestinnän yhteydessä.

Kiasma Wikimarathon:

https://fi.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wikiprojekti_Kiasma/Wikimaraton

Wikiprojekti Kiasma: https://fi.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Wikiprojekti_Kiasma

⁴² Edson, Michael 2014: <https://medium.com/tedx-experience/dark-matter-a6c7430d84d1>. CC BY.

Yhdessä yli esteiden? Askelmerkit kohti yhteistä avoimen kulttuurin toimintapolitiikkaa

Sanna Marttila & Laura Sillanpää

Digitaaliset ja avoimet toimintatavat koetaan kulttuuriperintöorganisaatioissa hyödyllisinä ja tärkeinä. Tästä viestii osallistujien vastaukset Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kyselyyn kartoittamiin kysymyksiin sekä ne monet suomalaiset tapausesimerkit, joista muutamia on myös raportissa esitelty.

Kyselyn perusteella erilaisia sosiaalisen median palveluita hyödynnetään erityisesti organisaatioiden näkyvyyden ja vaikuttavuuden lisäämiseksi. Palveluita voitaisi kuitenkin käyttää vieläkin monipuolisemmin, ihmisten aktiivisuutta, tietoutta ja luovaa toimintaa hyödyntäen. Vaikka palveluiden syntymisen ja omaksumisen nopea tahti voi aiheuttaa haasteita, on sosiaalinen media jo sen verran juurtunut suomalaisten muisti- ja kulttuuriorganisaatioiden toimintaan, ettei se aiheuta enää suurempia ongelmia. Digitaalisten aineistojen avaaminen vapaaseen käyttöön on vielä sen verran uusi ajatus ja edustaa suurempaa toiminnan pohjan ja ajattelutavan muutosta, että organisaatiot tuntuvat tarvitsevan sen suhteen hieman enemmän tukea ja suunnannäyttäjää.

Digitaalisten aineistojen avaamisen vapaaseen käyttöön uskotaan sosiaalisen median tavoin laajentavan organisaatioiden toiminnan mahdollisuuksia ja tuovan suurempaa näkyvyyttä. Kysely paljastaa, että avoimiin toimintatapoihin liittyy kuitenkin edelleen paljon kysymyksiä, pelkoja ja väärinymmärryksiä. Niiden raivaamiseksi tarvitaan ymmärryksen lisäämistä sekä kokemusten jaon ja hyvien esimerkkien kautta syntyviä oivalluksia ja rohkeita askeleita eteenpäin.

Monet kulttuuri- ja muistiorganisaatiot kamppailevat keskenään samojen kysymysten ja epävarmuuksien kanssa luodessaan omia avoimuuden askeleita ja toimintatapoja kehystäviä strategioita. Tämän toiminnan tueksi sekä

digitaalisen ja avoimen kulttuurin hyötyjen maksimoinniksi tarvitaan koko kulttuuriperintökentän läpäisevää yhteistyötä sekä yhteisiä linjauksia. Raportin päättävässä luvussa esitellään kulttuuriaineistojen avaamisen suosituksia, jotka perustuvat sekä kulttuuriperintöorganisaatioiden kyselyn vastauksista nouseviin tarpeisiin että AvoinGLAM-työryhmän toiminnan aikana kerättyihin havaintoihin ja kokemuksiin.

Kohti avointa kulttuuria AvoinGLAM-verkoston tukemana

Avoimen yhteiskunnan peruspilareina ovat läpinäkyvyys, esteetön pääsy tietoon ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan. Yhteiskunnan digitalisoituminen on tuonut tietoa ja työkaluja yhä useampien ulottuville, mikä mahdollistaa kansalaisten aktiivisemmän osallistumisen. Kulttuuri- ja muistiorganisaatioille digitalisaatio on mahdollistanut yhteisen kulttuurin ja historian tehokkaamman tallentamisen sekä saavutettavuuden lisäämisen ja parantamisen. Kansalliset ja kansainväliset konservointi- ja digitointihankkeet ovat luoneet edellytyksiä toimille, jotka mahdollistavat kansalaisille pääsyn digitaalisiin kulttuurivarantoihin. Sitä kautta on voitu tarjota ihmisille uusia osallistumismahdollisuuksia ohi perinteisten portinvartijajärjestelmien. Kulttuuriaineistojen digitoimiseen onkin sisällynyt suuri mahdollisuus ja lupaus niin aineiston saatavuuden ja käytön edistämisestä kuin uusista palveluista ja liiketoimintamahdollisuuksista.

Valitettavan monet organisaatiot tarjoavat kuitenkin edelleen vain rajatun pääsyn digitaalisiin kokoelmiinsa. Aineistojen vapaata käyttöä ja jakamista estetään monin mekanismein. Käyttöaikaa tai -paikkaa voidaan rajoittaa esimerkiksi tarjoamalla pääsy aineistoihin ainoastaan organisaation omalta palvelimelta tai vain tietyn ennalta määritellyn ajan. Käyttöä suitsitaan myös digitaalisten teoksien teknistä laatua heikentämällä, esimerkiksi tarjoamalla ainoastaan matalaresoluutioisia versioita tai lisäämällä aineistoihin uusia vieraita elementtejä kuten vesileima tai organisaation nimi.

Aineistojen käyttöä rajoittavia käytäntöjä perustellaan usein vetoamalla tekijänoikeuksiin, organisaation ansaintamalleihin tai vastuuseen tekijöitä ja näiden oikeuksia kohtaan. Immateriaalioikeuskysymykset nousevat usein esille ensimmäisenä, kun keskustellaan digitaalisista kulttuuriaineistoista: tekijänoikeuksiin liittyvät epäselvyydet ja rajoitukset ohjaavat aineistojen digitointia, julkaisua sekä myös digitaalisten palveluiden suunnittelua. Tekijänoikeuskysymysten lisäksi digitaalisiin sisältöihin liittyviä prosesseja ohjaavat vahvasti organisaatioiden sisäiset sekä laajemmat alakohtaiset käytännöt sekä erilaiset kokoelmiin ja niiden kerryttämiseen liittyvät sopimukset.

Vuosina 2012–2013 AvoinGLAM-työryhmä⁴³ järjesti sarjan suomalaisille arkistoille, museoille ja kirjastoille suunnattuja työpajoja. Työpajojen tavoitteena oli kartoittaa avoimen kulttuurin nykytilannetta Suomessa, ja pohtia ennen kaikkea kulttuuriaineistojen avaamisen ja organisaatioiden avoimuuden esteitä. Työpajojen pohjalta voidaan muotoilla kolme keskeisintä estettä:

⁴³ Lue lisää AvoinGLAM-verkostosta ja -työryhmästä: <http://avoinglam.fi/>

- 1) Organisaatiolla ei ole tarvittavia oikeuksia kokoelmiinsa. Oikeuksien hankkiminen koetaan liian työlääksi ja tekijänoikeuskorvauksien maksaminen liian kalliiksi.
- 2) Teknologisen osaamisen ja kokemuksen puute. Organisaatioilla ei ole riittävästi sisäistä tietotaitoa ja usein digitaaliset työkalut, alustat ja palvelut on ulkoistettu. Kokeilujen ja pilottien toteuttaminen on tästä syystä vaikeampaa.
- 3) Organisaatio ei tue avoimuuspyrkimyksiä. Joskus organisaation omat prosessit, työkäytännöt ja hallintokulttuuri eivät tue avoimuutta tai aineistojen avaamista. Se edellyttäisi muutosta sekä organisaatiossa että työntekijöiden työtehtävissä ja ammattirooleissa.

Nämä kulttuuri- ja muistiorganisaatioiden esille nostamat haasteet muodostivat pohjan taivaltaan aloittavan AvoinGLAM-työryhmän toiminnalle. Työryhmä pyrki tarjoamaan organisaatioille välineitä suunnitella ja toteuttaa avauksia ja niihin liittyviä projekteja lisäämällä tietoutta Creative Commons -lisensseistä sekä esittelemällä hyviä avoimen kulttuurin käytäntöjä ja toteutuksia muun muassa oppaan⁴⁴ ja verkossa julkaistun itseoppimismateriaalin⁴⁵ muodossa.

Vuonna 2014 järjestettiin Avoin kulttuuridata -mestarikurssi⁴⁶ yhteistyössä Aalto-yliopisto ARTS:n, Aalto Media Factoryn, Creative Commons Finlandin ja Suomen Lontoon instituutin kanssa. Mestarikurssin tavoitteena oli lisätä avoimen kulttuurin asiantuntijoita kulttuuriperintöorganisaatioissa sekä edistää aineistojen ja prosessien avaamisen tietotaitoa. Organisaatioiden hienojen avauksien jälkeen järjestettiin Hack4FI - Hack your Heritage hackathon! helmikuussa 2015. Tavoitteena oli mahdollistaa avattujen kulttuuriaineistojen luova uudelleenkäyttö ja sen seurauksena syntyikin lähes 20 uutta avoimen kulttuurin ideaa, konseptia ja prototyyppiä.

Viimeisen kolmen vuoden aikana AvoinGLAM-verkosto on kasvanut huomasti ja useat organisaatiot sekä toimijat ovat tahoillaan alkaneet edistää avointa kulttuuria sekä avata lisää digitaalisia kulttuuriaineistoja. Vielä on kuitenkin esteitä ylitettävänä, jotta Suomessa kukoistaisi aidosti avoin jakamisen kulttuuri. Seuraavaksi ja tämän raportin lopuksi esitellään suosituksia, joiden avulla voimme päästä askeleen lähemmäs tällaista yhteiskuntaa.

⁴⁴ Kohti avointa kulttuuria -opas: <http://avoinglam.fi/opas>.

⁴⁵ Avoin kulttuuridata -mestarikurssin verkkomateriaali: <http://avoinglam.fi/mestarikurssi>.

⁴⁶ Avoin kulttuuridata -mestarikurssi: http://fi.okfn.org/koulutus/avoin_kulttuuridata/.

Suosituks

Kulttuuriperintöorganisaatioiden tulisi noudattaa avauksissaan avoimen tiedon periaatteita.

Yhtä vakiintuneimmista avoimuuden määritelmistä⁴⁷ kehittää ja ylläpitää kansainvälinen Open Knowledge -verkosto. Yhteisesti ja avoimesti tuotettu määritelmä luonnehtii avoimuutta suhteessa sekä dataan että sisältöön. Lyhyesti kuvattuna avoimuus tarkoittaa sitä, että jokainen voi vapaasti käyttää, muokata ja jakaa aineistoja, jotka ovat saavutettavissa ilman lainsäädännöllisiä, teknologisia tai sosiaalisia rajoituksia.

Avoimuuden periaatteiden mukaisesti aineiston tulee olla:

- ▶ Kokonaisuudessaan saatavilla ja ladattavissa julkisessa tietoverkossa.
- ▶ Uudelleenkäytettävissä ja jaettavissa maksutta ja ilman käyttöehtorajoituksia. Näin mahdollistetaan aineistojen nopea hyödyntäminen, tehokas yhdistely ja innovatiivinen käyttö.
- ▶ Vapaa teknisistä rajoitteista niin, ettei yllä mainitun kohdan mukaiselle toiminnalle ole teknisiä esteitä.
- ▶ Vapaa sosiaalisista ja organisatorisista rajoitteista, niin ettei työ, sijainti, asuinpaikka, organisaatiomalli (kaupallinen tai ei-kaupallinen), uskonto, poliittinen suuntautuneisuus tai etnisyyden rajoita pääsyä aineistoon.

Organisaatioiden tulisi noudattaa avauksissaan avoimuuden periaatteita ottaen kuitenkin huomioon tilannekohtaiset tekijänoikeudelliset, sopimukselliset sekä muut mahdolliset juridiset rajoitteet.

Kulttuuriaineistojen digitoinnin yhtenä kriteerinä tulisi olla aineistojen käyttöarvo.

Kulttuuriperintöorganisaatioissa tehdään toistuvasti päätöksiä ja priorisointia, mitä aineistoja digitoidaan ja miksi. Usein digitoinnin tarkoituksena aineiston pitkäaikaissäilytys ja kulttuuriperinnön turvaaminen tuleville sukupolville. Ehdotamme, että digitointipäätöksiä tehdessä organisaatioissa otetaan yhdeksi kriteeriksi mahdollisuudet oikeuksien ja lakien puolesta jatkokäyttää digitoitua aineistoa vapaasti. Lisäksi ehdotamme, että digitointipäätöksiä tehdessä osallistettaisiin eri sidosryhmiä ja yleisöjä, jotka tulevaisuudessa hyödyntäisivät näitä digitaalisia kulttuurivarantoja. Sopimusvaiheessa (esimerkiksi aineistojen luovutus sopimukset) tulisi huomioida se, että sopimukset eivät tulevaisuudessa estä aineistojen avaamista, esille saattamista tai jatkokäyttöä.

⁴⁷ Avoimuuden määritelmä: <http://opendefinition.org/>.

Teokset, joissa tekijänoikeuden mukainen suoja-aika on rauennut tulisi pysyä avoimesti kaikkien saatavilla ilman rajoituksia.

Tekijänoikeuksista vapaat (Public Domainiin kuuluvat) kulttuurivarannot muodostavat yhteiskunnan näkökulmasta tärkeän resurssipankin, josta tieteelliset, teknologiset, sosiaaliset ja kulttuuriset ideat ja työt ammentavat.⁴⁸ Tästä syystä rikkaan ja vapaan kulttuurivarannon säilyttäminen on elinarvoisen tärkeää.

Joskus kulttuuri- ja muistiorganisaatiot harjoittavat vapaana olevien teosten uudelleenlisensointia esimerkiksi digitoinnin yhteydessä. Uusien oikeuksien lisääminen tekijänoikeuksista vapaille töille on kuitenkin ongelmallista Public Domainin elinvoimaisuuden säilyttämisen näkökulmasta. Se on myös tekijänoikeuslain hengen vastaista.

Kuten kansainvälinen OpenGLAM-verkosto on linjannut, uusia käyttöehtoja ei tulisi lisätä digitaalisiin toisintoihin teoksista, joiden tekijänoikeudellinen suoja-aika on päättynyt, vaan ne tulisi julkaista samoin ehdoin kuin alkuperäinen teos⁴⁹. Tekijänoikeuksien lisääminen sijaan, on kehitettävä muunlaisia mekanismeja ja käytäntöjä organisaation tunnettuuden lisäämiseksi sekä digitoinnin tuoman lisäarvon ja merkityksen mittaamiseksi.

Käyttöehtojen ilmaisemiseen tulisi käyttää vakiintuneita lisenssejä ja lisenssityökaluja.

Aineistojen käyttöehtojen selkeä ilmaisu on aineistojen uudelleenkäytön näkökulmasta elinarvoisen tärkeää. Sekä aineiston omistajan tai hallinnoijan että käyttäjän näkökulmasta helpointa, turvallisinta ja yksinkertaisinta on vakiintuneiden lisenssien ja lisenssityökalujen käyttö. Creative Commons -lisenssijärjestelmä on tekijöille ja oikeudenhaltijoille suunnattu vastikkeeton palvelu. Se koostuu laajasta valikoimasta eri tasoista vapautta aineistojen käytön suhteen tarjoavista lisensseistä ja lisenssityökalusta. Creative Commons -lisenssit eivät korvaa tekijänoikeuksia, vaan toimivat niiden rinnalla antaen mahdollisuuden muokata teosten käyttöehtoja oikeuksien haltijan haluamalla tavalla.

CC-lisensseistä on olemassa myös verkkosivuille lisättävät, hakukoneiden tunnistamat koneluettavat versiot. Koneluettavien lisenssien käyttö parantaa aineistojen löydettävyyttä ja mahdollistaa niiden tehokkaamman linkittämisen toisiin tietovarantoihin.

Creative Commons -lisenssien etu muihin lisensseihin verrattuna on niiden laaja tunnettuus sekä yhteensopivuus eri lainsäädäntöjen välillä (versio 4.0). Vuonna 2015 CC-lisenssoituja töitä oli maailmassa jo yli miljardi⁵⁰. Tästä syystä CC-lisenssien käyttö on suositeltavaa.

⁴⁸ Esim. The Europeana Public Domain Charter: http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Public%20Domain%20Charter%20-%20EN.pdf.

⁴⁹ OpenGLAM Principles: <http://openglam.org/principles/>.

⁵⁰ Creative Commons: State of the Commons -raportti. <https://stateof.creativecommons.org/2015/>. CC BY.

- ▶ Suositus tekijänoikeuksista vapaille aineistoille (suoja-aika on rauennut eli aineisto kuuluu Public Domainiin tai tekijä on luopunut oikeuksistaan siinä määrin kuin lainsäädännön puitteissa on mahdollista) CC0- tai PD-merkintä⁵¹.
- ▶ Suositus tekijänoikeuksien alaisille aineistoille, joiden käyttöoikeudet tekijä on antanut organisaatiolle on CC BY. Tämä ei heikennä aineiston käytettävyyttä merkittävästi, mutta varmistaa, sen alkuperäinen tekijä tulee aina mainituksi.
- ▶ Suositus metadatalle on CC0-merkintä. Metadata voidaan ymmärtää puhtaaksi tiedoksi, jolla ei varsinaisesti ole omistajuutta. CC0 on käytössä kaikessa sekä Finnassa että Europeanassa sijaitsevassa metadatassa, ja se mahdollistaa datan sujuvan käytön ja uusien palveluiden luomisen.
- ▶ Suositus avoimen kulttuurin aineistoille OpenGLAM-periaatteiden⁵² ja Creative Commons Free Cultural Work -lausuman⁵³ mukaisesti on rajoittavimmillaan CC BY-SA -lisenssi.⁵⁴

Kansallinen katalogi ja avoin rajapinta avoimille kulttuurivarannoille

Tällä hetkellä suomalaiset digitaaliset kulttuuriperintöaineistot ovat hajallaan eri verkkosivustoilla ja -alustoilla. Käytössä on sekä julkisin varoin tuotettuja että yksityisten palveluntarjoajien palveluita. On mahdotonta saada kokonaiskuvaa siitä, minkälaisia aineistoja on saatavilla, minkä verran ja missä. Hajanaisuus ja siitä johtuva aineistojen yhdistelemisen vaikeus hidastavat merkittävästi aineistojen hyödyntämistä ja luovaa uudelleenkäyttöä eri konteksteissa (esimerkiksi opetuskäyttö ja luovat alat).

Kansallinen Digitaalinen Kirjasto (KDK) -hankkeen myötä luotu Finna-palvelu kokoaa yhteen paljon suomalaisten arkistojen, kirjastojen ja museoiden digitaalisia, osittain avoimia aineistoja, mutta ainoastaan organisaatioilta joiden järjestelmät täyttävät Finnan vaatimukset.

Suomeen tulisi perustaa avoimet kulttuuriaineistot yhteen kokoava kansallinen katalogi ja sitä tukeva infrastruktuuri.

⁵¹ Lisää Creative Commons Public Domain merkinnästä: <https://creativecommons.org/publicdomain/>.

⁵² OpenGLAM Principles: <http://openglam.org/principles/>.

⁵³ Free cultural works: <http://creativecommons.org/freeworks>

⁵⁴ CC BY-SA eli Nimeä-JaaSamoin lisenssi tarkoittaa, että aineistoa saa käyttää haluamallaan tavalla kunhan ilmoittaa johdannaistöiden julkaisemisen yhteydessä alkuperäisen tekijän sekä jakaa ne samalla lisenssillä: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.fi>.

Tarvitaan kansallisesti jaetut yhteiset toimintaperiaatteet

Useammalla muisti- ja kulttuuriorganisaatiolla on työn alla tai valmistumassa organisaation omat avoimuuden toimintaperiaatteet. Näillä toimintapolitiittisilla dokumenteilla pyritään ottamaan kantaa ja ohjaamaan muun muassa sitä, miten avattavia aineistoja kyseisessä organisaatiossa lisensoidaan. Organisaatioiden omat avoimuuden strategiat ovat tervetulleita kannanottoja avoimen kulttuurin puolesta. Niiden pohjalla olevat pohdinnat organisaation omista käsityksistä, toiveista ja tavoitteista avoimuuden suhteen helpottavat myös muita tulevaisuuden avauksia.

Monet kulttuuriperintöorganisaatiot kamppailevat samojen ongelmien kanssa, ja paljon otetaan esimerkiksi muiden tekemistä avauksista ja osallistamisen tavoista. Monet avaamisen haasteet ja ongelmat olisi korjattavissa tiedon ja osaamisen lisäämisellä kulttuuriperintöorganisaatioissa. Tarvitaan siis systemaattista osaamisen vahvistamista lisäämällä tietoa, koulutusta sekä organisaatioiden välistä kokemusten sekä tiedon vaihtoa. On ensisijaisen tärkeää, että Suomessa luodaan kulttuuri- ja muistiorganisaatioille yhteinen avoimen kulttuurin -toimintapolitiikka sekä kansalliset suositukset, joihin nojaten organisaatioiden on helpompi avata aineistoja ja omaksua avoimempia toimintatapoja.

Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa -kyselyn vastausten esittelyn lisäksi tämän raportin tavoite on aloittaa keskustelu yhteisestä avoimen kulttuurin toimintapolitiikasta ja ottaa ensimmäiset askeleet kohti yhteisesti jaettuja kansallisia suosituksia. Julkaisemme tämän raportin suosituksen myös AvoinGLAM-verkkosivuilla⁵⁵, jossa kaikilla halukkailla on mahdollisuus osallistua keskusteluun, tehdä parannusehdotuksia muotoilemiimme suosituksiin tai ehdottaa uusia.

Toivomme vilkasta keskustelua aiheen tiimoilta!

⁵⁵ <http://avoinglam.fi/>

Kansainvälinen Benchmark tutkimus: Kulttuuriperintöorganisaatiot digitaalisessa maailmassa

Hyvä kulttuuriperintöorganisaation edustaja,

Internet ja uudenlainen digitaalinen kulttuuri tarjoavat valtavasti mahdollisuuksia kulttuuriperintöorganisaatioille, mutta se asettaa myös uusia haasteita. Tämän kyselyn tarkoituksena on saada yleiskuva niistä toimintatavoista, joita organisaatiot omaksuvat uusien trendien edessä.

Minkäläisten organisaatioiden toivotaan vastaavan kyselyyn?

Kyselyn kohdeyleisöä ovat kaikki organisaatiot, joiden ydintehtäviin kuuluu kokoelmien säilyttäminen tuleville sukupolville. Tämä pitää sisällään kirjastot, arkistot ja museot, audiovisuaaliset- ja elokuvainstituutit sekä organisaatiot, joiden vastuulla on arkeologisten kohteiden tai historiallisten monumenttien hallinnointi.

Huomioita kyselyn täyttämiseen

- Monet kysymykset on osoitettu **“teidän organisaatiollenne”**. Mikäli olette epävarmoja siitä, minkä organisaation näkökulmasta teidän tulisi vastauksenne antaa, valitkaa se joka tuntuu mielestänne sopivimmalta. Voitte tarpeen mukaan lisätä huomautuksia kyselyn lopussa sille varattuun tilaan.
- Teitä pyydetään useassa kysymyksessä ilmaisemaan, missä määrin esitetty väite pitää paikkaansa organisaationne kohdalla. Yrittäkää vastata väittämiin **sellaisen henkilön näkökulmasta, jolla on oleellinen rooli organisaation päätöksenteossa sekä päätösten täytäntöönpanossa**. Mikäli koette, että ette voi tarjota mielekästä vastausta, valitkaa vaihtoehto “ei mahdollista vastata”.

Tietoturvapolitiikka

Bernin ammattikorkeakoulun johdolla toimiva tutkimusryhmä käsittelee vastauksenne luottamuksellisesti. **Antamianne vastauksia ei voida yhdistää organisaatioonne tai sen yksittäisiin henkilöihin**. Huomatkaa myös, että kyselyn lopussa kysytyt yhteystietojen luovuttaminen on vapaaehtoista. Tutkimusryhmän jäsenet tai mikään kolmas osapuoli ei ota teihin yhteyttä kyselyyn vastaamisen seurauksena, ellette niin erikseen toivo luovuttamalla yhteystietonne.

Kiitos yhteistyöstänne!

A - Organisaation ominaispiirteet

A-1: Mikä seuraavista kuvaa organisaatiotanne parhaiten?

- Arkisto
- Museo
- Kirjasto
- Arkiston, museon ja/tai kirjaston yhdistelmä
- Muu, mikä?

A-2: Kuuluuko kokoelmien säilyttäminen tuleville sukupolville organisaationne ydintehtävään?

- Kyllä
- Ei (*Mikäli valitsitte 'ei', tämä kysely ei ole teitä varten; olkaa hyvä ja lukekaa alla oleva huomautus.*)

Huomautus: Kysely on tarkoitettu kaikille organisaatioille, joiden ydintehtäviin kuuluu kokoelmien säilyttäminen tuleville sukupolville. Tämä pitää sisällään kirjastot, arkistot, museot, audiovisuaaliset- ja elokuvainstituutit sekä organisaatiot, joiden vastuulla on arkeologisten kohteiden tai historiallisten monumenttien hallinnointi. Kysely ei ole tarkoitettu niille julkisille kirjastoille, koulujen kirjastoille tai dokumentointikeskuksille, jotka eivät ole vastuussa kokoelmiensa säilyttämisestä. Se ei myöskään ole tarkoitettu sellaisille organisaatioille, jotka tarjoavat näyttelytiloja, mutta joilla ei ole omia kokoelmia hallinnoitavina.

A-3: Minkälaiset kulttuuriperintöobjektit ovat organisaatiollenne **tyypillisiä**?
Voitte valita useamman vaihtoehdon.

Tekstipohjaiset resurssit

(kirjat, käsikirjoitukset, autografit, aikakausjulkaisut, sanomalehdet mukaan lukien elektroniset versiot ja mikrofilmikopiot)

Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit

(piirroksat, maalaukset, kaiverrukset, painotuotteet, valokuvat, julisteet, nuotit, kartat)

Arkistoresurssit

(viralliset dokumentit, arkistorekisterit)

Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät, siirrettävissä olevat objektit

(kolmiulotteiset taideteokset, kalusteet ja laitteistot, käsityöt, kolikot ja mitalit, lelut, käyttötavarat, mukaan lukien arkeologiset objektit)

Luonnonresurssit

(elottomat luontokappaleet, elolliset luontokappaleet)

Paikkasidonnaiset objektit

(monumentit ja rakennukset, maisemat, arkeologiset kohteet)

Aikasidonnaiset resurssit

(äänitallenteet, videotallenteet; äänikirjat pois lukien)

Digitaaliset interaktiiviset resurssit

(tietokannat, digitaaliset kolmiulotteiset objektien tai rakennusten mallit tai kopiot, digitaalisina syntyneet taideteokset, digitaaliset tutkimustiedostot, GIS-tiedostot, pelit, ohjelmistot, verkkosivut tai niiden osat)

A-4: Ketkä ovat organisaationne ydintehtävän mukaiset **pääasialliset käyttäjät**?
Voitte valita useamman vaihtoehdon. Valitkaa kaikki, jotka pitävät paikkansa.

Yksityishenkilöt (suuri yleisö)

Koulutuslaitokset (koululuokat, opiskelijat, opettajat, yliopisto-opettajat)

Viranomaiset

Kulttuuri-instituutiot

Yksityiset yritykset

Tutkimuslaitokset / asiantuntijat

Toimittajat / media

A-8: Mitkä ovat organisaationne vuosittaiset kokonaistulot*?

Kokonaistulot voivat muodostua valtiontuesta, projektirahoituksista, kaupallisista myyntituloista jne. Mikäli tulot osuvat kahteen kategoriaan (esim. 50 000 €), valitkaa niistä pienempi.

** Ilmoittakaa koko kulttuuriperintöorganisaatiota koskevat luvut viimeksi julkaistun vuosikertomuksen perusteella. Mikäli organisaationne on osa suurempaa organisaatiota (esim. yliopiston kirjasto osana yliopistoa), merkitkää tiedot pelkästään kulttuuriperintöön keskittyvän yksikön budjettiin perustuen.*

- 10 000 € tai vähemmän
- 10 000 - 50 000 €
- 50 000 - 100 000 €
- 100 000 - 500 000 €
- 500 000 - 1 miljoona €
- 1 - 10 miljoonaa €
- yli 10 miljoonaa €

A-9: Mistä organisaationne tulot koostuvat?

Arvio luvuista riittää

Luvut % kokonaistuloista. Mikäli luvut vaihtelevat huomattavasti vuosittain, ilmoittakaa viimeisen kahden vuoden keskiarvo.

Säännölliset julkiset rahoitukset	<input type="text"/> %
Säännölliset yksityiset rahoitukset (voittoa tavoittelemattomat säätiöt, yksityiset yritykset jne.)	<input type="text"/> %
Sponsorointi / lahjoitukset	<input type="text"/> %
Sisäänpääsymaksujen tulot	<input type="text"/> %
Lainausmaksujen tulot	<input type="text"/> %
Kuvien käyttöoikeuksien myynti	<input type="text"/> %
Muut kaupallisen toiminnan tulot (tapahtumat, kahvila, kirjamyynti, tuotemyynti, vuokratulot, kurssit, digitointityöt ja vastaavat)	<input type="text"/> %
Hankerahoitus (julkisista ja yksityisistä rahastoista)	<input type="text"/> %
Muut: <input type="text"/>	<input type="text"/> %
Yhteensä	100 %

Varmistakaa, että ilmoittamienne lukujen summa on yhteensä 100%.

A-10: Mikä on organisaationne toimintamuoto?

- Julkinen organisaatio
- Yksityinen ei-kaupallinen
- Kaupallinen organisaatio
- Eri muotojen sekoitus (esim. tilat tarjoaa julkinen organisaatio, toiminta tapahtuu yksityisen voittoa tavoittelemattoman organisaation kautta)

C - Metadata

Huomautus: Viittaamme “metadatalle” siihen kuvailutietoon, jolla organisaationne kulttuuriperintöobjekteja kuvaillaan.

Huomautus: “Avoimella datalla” tarkoitetaan sitä, että data on Internetissä saatavilla koneluettavassa muodossa sekä kenen tahansa vapaasti käytettävissä, muokattavissa ja jaettavissa myös kaupallisiin tarkoituksiin.

C-1: Kuinka suuri osuus (%) organisaationne metadatalta on **tällä hetkellä saatavilla** “avoimena datana”? Kuinka suuri osuus **tulee todennäköisesti olemaan saatavilla** “avoimen datana” seuraavan viiden vuoden aikana?

	Arvioitu määrä %		organisaatiolla ei ole hallussa tämän tyyppistä metadatalta
	tällä hetkellä	seuraavan viiden vuoden aikana	
Katalogit, inventaarit, hakusanastot	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Sanastot, sanaluettelot, ontologiat	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Kirjastokatalogien sisältämien erisnimien vakiintuneiden tunnisteiden tiedostot (<i>name authority files</i>)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐

Huomautus: “Linkitettyllä datalla” tarkoitamme rakenteista dataa, joka voidaan linkittää toisista lähteistä tuleviin datoihin standardoidujen mallien kuten HTTP, RDF ja URI avulla. Linkitetty data on tyypillisesti esitetty RDF-kolmien avulla. Datasetit, jotka jakavat tietyt määrittävät käsitteet voidaan linkittää yhteen käyttämällä samaa URI:a, resurssin identifiointien merkijonaa.

C-2: Kuinka suuri osuus (%) organisaationne metadatalta on **tällä hetkellä saatavilla** linkitettyinä datana?

Kuinka suuri osuus **tulee todennäköisesti olemaan** verkossa **saatavilla** linkitettyinä datana seuraavan viiden vuoden aikana?

	Arvioitu määrä %		Ei mahdollista vastata
	tällä hetkellä	seuraavan viiden vuoden aikana	
Katalogit, inventaarit, hakusanastot	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Sanastot, sanaluettelot, ontologiat	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Kirjastokatalogien sisältämien erisnimien vakiintuneiden tunnisteiden tiedostot (<i>name authority files</i>)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐

Ohjeet kysymyksiin D-1, D-4 ja D-5 vastaamiseen: Täyttäkää niiden rivien tiedot, jotka viittaavat organisaatiollenne tyypillisiin kulttuuriperintöobjekteihin (kuten olette kysymyksessä A-3 ilmaisseet).

D – Digitaaliset sisällöt

D-1: Kuinka suuri osa (%) organisaationne kokoelmista **on jo digitoitu**? Kuinka suuren osan **digitointi on todennäköistä** seuraavan viiden vuoden aikana?

Kolmiulotteisten objektien kohdalla tarkoitetaan digitoinnilla tässä kyselyssä objektien dokumentointia digitaalisen valokuvauksen keinoin tai objektista otettujen vanhojen valokuvien digitointia.

	Arvioitu määrä %	
	tällä hetkellä	seuraavan viiden vuoden aikana
Tekstipohjaiset resurssit (kirjat, käsikirjoitukset, autografit, aikakausjulkaisut, sanomalehdet mukaan lukien elektroniset versiot ja mikrofilmikopiot)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit (piirroksot, maalaukset, kaiverukset, painotuotteet, valokuvat, julisteet, nuotit, kartat)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Archival resources (viralliset dokumentit, arkistorekisterit)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät, siirrettävissä olevat objektit (kolmiulotteiset taideteokset, kalusteet ja laitteistot, käsityöt, kolikot ja mitalit, lelut, käyttötavarat, mukaan lukien arkeologiset objektit)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Luonnonresurssit (elottomat luontokappaleet, elolliset luontokappaleet)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Paikkasidonnaiset objektit (monumentit ja rakennukset, maisemat, arkeologiset kohteet)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Aikasidonnaiset resurssit (äänitallenteet ja videotallenteet; äänikirjat pois lukien)	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Mikäli organisaationne todennäköisesti digitoi lähes koko kokoelmansa (yli 80%) seuraavan viiden vuoden aikana, jatkaa suoraan kysymykseen D-3.

Huomautus: "Avoimilla sisällöillä" tarkoitamme kulttuuriperintöobjektien digitoituja valokuvia tai digitaalisia kopioita, jotka ovat verkossa saatavilla, kenen tahansa vapaasti käytettävissä ja jaettavissa mitä tahansa käyttötarkoitusta varten (mukaanluettuna kaupallinen käyttö).

D-4: Kuinka suuri osuus organisaationne kokoelmista (%) on **tällä hetkellä saatavilla** "avoimena sisältönä"? Kuinka suuren osan (%) **julkaisu "avoimena sisältönä"** seuraavan viiden vuoden aikana on **todennäköistä**?

	Arvioitu määrä %	
	Tällä hetkellä	Seuraavan viiden vuoden aikana
Tekstipohjaiset resurssit (kirjat, käsikirjoitukset, autografit, aikakausjulkaisut, sanomalehdet mukaan lukien elektroniset versiot ja mikrofilmikopiot)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit (piirrookset, maalaukset, kaiverrukset, painotuotteet, valokuvat, julisteet, nuotit, kartat)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Arkistoresurssit (viralliset dokumentit, arkistorekisterit)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät, siirrettävissä olevat objektit (kolmiulotteiset taideteokset, kalusteet ja laitteistot, käsityöt, kolikot ja mitalit, lelut, käyttötavarat, mukaan lukien arkeologiset objektit)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Luonnonresurssit (elottomat luontokappaleet, elolliset luontokappaleet)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Paikkasidonnaiset objektit (monumentit ja rakennukset, maisemat, arkeologiset kohteet)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Aikasidonnaiset resurssit (äänitallenteet, videotallenteet; äänikirjat poislukien)	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Digitaaliset interaktiiviset resurssit (tietokannat, digitaaliset kolmiulotteiset objektien tai rakennusten mallit tai kopiot, digitaalisina syntyneet taideteokset, digitaaliset tutkimustiedostot, GIS-tiedostot, pelit, ohjelmistot, verkkosivut tai niiden osat)	<input type="text"/>	<input type="text"/>

D-5: Mikä on organisaationne kokoelmien objektien tekijänoikeudellinen tilanne?

Ilmoittakaa, kuinka suuri osa (%) kokoelmista kuuluu public domainiin (tekijänoikeudet ovat rauenneet); muiden kohdalla, ilmoittakaa kuuluvatko sisältöjen avaamiseen vaadittavat tekijänoikeudet organisaatiollenne vai jollekin kolmannelle osapuolelle.

Tarkistakaa lopuksi, että jokaisen rivin summa on yhteensä 100%.

	Arvioitu määrä %				Ei mahdollista vastata
	Public domain	Tekijänoikeudet voimassa ja organisaation hallussa	Tekijänoikeudet voimassa ja kolmansien osapuolten hallussa	Tekijänoikeusstatus tuntematon	
Tekstipohjaiset resurssit (kirjat, käsikirjoitukset, autografit, aikakausjulkaisut, sanomalehdet mukaan lukien elektroniset versiot ja mikrofilmikopiot)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Kaksiulotteiset visuaaliset resurssit (piirroksot, maalaukset, kaiverrukset, painotuotteet, valokuvat, julisteet, nuotit, kartat)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Arkistoresurssit (viralliset dokumentit, arkistorekisterit)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Kolmiulotteiset, ihmisen tekemät, siirrettävissä olevat objektit (kolmiulotteiset taideteokset, kalusteet ja laitteistot, käsityöt, kolikot ja mitalit, lelut, käyttötavarat, mukaan lukien arkeologiset objektit)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Luonnonresurssit (elottomat luontokappaleet, elolliset luontokappaleet)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Paikkasidonnaiset objektit (monumentit ja rakennukset, maisemat, arkeologiset kohteet)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Aikasidonnaiset resurssit (äänitallenteet, videotallenteet; äänikirjat pois lukien)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐
Digitaaliset interaktiiviset resurssit (tietokannat, digitaaliset kolmiulotteiset objektien tai rakennusten mallit tai kopiot, digitaalisina syntyneet taideteokset, digitaaliset tutkimustiedostot, GIS-tiedostot, pelit, ohjelmistot, verkkosivut tai niiden osat)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	☐

E – Yleisöjen osallistaminen sosiaalisen median avulla

E-1: Mitä sosiaalisen median palveluita käytätte **tällä hetkellä** yleisöjenne tavoittamiseen? Mitä palveluita **aiotte käyttää** tulevan vuoden aikana?

	tällä hetkellä	seuraavan vuoden aikana	mahdollisesti myöhemmin	Ei koskaan
Yhteisölliset verkostoitumissivustot (esim. Facebook, MySpace, Google+)	☐	☐	☐	☐
Ammatilliset verkostoitumissivustot (esim. LinkedIn, Xing)	☐	☐	☐	☐
Mikroblogipalvelut (esim. Twitter, Tumblr)	☐	☐	☐	☐
Videoiden jakamiseen tarkoitettut sivustot (esim. Youtube)	☐	☐	☐	☐
Kuvien jakamiseen tarkoitettut sivustot (esim. Flickr)	☐	☐	☐	☐
Sosiaaliset (visuaaliset) kirjanmerkkauksen verkkopalvelut (esim. Pinterest, del.icio.us)	☐	☐	☐	☐
Yhteisölliset luettelointipalvelut (esim. LibraryThing)	☐	☐	☐	☐
Blogit	☐	☐	☐	☐
Yhteistyöhön perustuvat verkkoyhteisöt (esim. Wikipedia, MusicBrainz)	☐	☐	☐	☐
Organisaatiomme verkkosivuille rakennettut sosiaalisen median toiminnot (esim. kommentointimahdollisuus, yhteisöllinen taggaaminen, upotetut Facebook-widgetit)	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

Mikäli ette tällä hetkellä käytä sosiaalista mediaa yleisöjen tavoittamiseen, jatkakaa suoraan kysymykseen F-1.

F – Yhteisöllinen sisällöntuotanto

F-1: Osallistuvatko organisaationne työntekijät jollakin tapaa erilaisissa verkkoyhteisöissä tapahtuvaan yhteisölliseen sisällöntuotantoon?

Merkitkää ne palvelut tai projektit, joihin organisaatiossanne osallistutaan.

	Työhön liittyvä osallistuminen	Vapaa-ajan osallistuminen	Ei osallistumista / Ei tietoa osallistumisesta
Wikipedia	☐	☐	☐
Wikimedia Commons	☐	☐	☐
Wikidata	☐	☐	☐
MusicBrainz	☐	☐	☐
freeDB	☐	☐	☐
Internet Movie Database (IMDb)	☐	☐	☐
International Music Score Library Project (IMSLP)	☐	☐	☐
Muu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐

Huomautus: "Joukkoistamisella" tarkoitetaan tilanteita, joissa normaalisti organisaation työntekijöiden suorittama tehtävä annetaan suoritettavaksi ennalta määrittelemättömälle joukolle avoimen kutsun avulla. Tehtävän suorittaminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja joukko voi koostua tiedoiltaan ja taidoiltaan monenlaisista yksilöistä. Esimerkkinä voivat toimia sosiaalisen median hyödyntäminen osallistumisessa (kuten metadatan rikastamisessa) tai yhteistyö Wikipedia-yhteisön kanssa: Wikipedian käyttäjiä voidaan rohkaista liittämään avoimena julkaistua kulttuurihistoriallista kuvamateriaalia Wikipedia-artikkeleihin.

F-2: Minkälaisen toiminnan yhteydessä hyödynnätte joukkoistamista **tällä hetkellä**? Minkälaisen toiminnan yhteydessä **aiotte hyödyntää** joukkoistamista seuraavan vuoden aikana?

	tällä hetkellä	seuraavan vuoden aikana	mahdollisesti myöhemmin	ei koskaan
Tietojen tarkistus ja litterointi	☐	☐	☐	☐
Kontekstualisointi (kulttuuriperintöobjektien esittäminen uusissa yhteyksissä, tausta- tai lisätietojen tarjoaminen)	☐	☐	☐	☐
Kokoelmien täydentäminen (uusien objektien lisääminen tai niiden hankinnassa avustaminen)	☐	☐	☐	☐
Metadatan luokittelu tai täydentäminen	☐	☐	☐	☐
Yhteiskuratointi (valinta, järjestely ja esillepano)	☐	☐	☐	☐
Yhteisörahoitus (rahoittaminen)	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä? <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐

Mikäli ette tällä hetkellä hyödynnä, ettekä suunnittele tulevaisuudessa hyödyntävänne joukkoistamista, siirtykää kysymykseen G-1.

H – Lisätiedot / koulutustarpeet / ulkopuolinen konsultointi

H-1: Mihin aihealueisiin liittyen organisaationne tarvitsisi lisätietoja, koulutusta tai ulkopuolista konsultointia?

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Mikäli haluatte tarjota mahdollisuuden olla teihin yhteydessä merkitsemienne aihealueiden tiimoilta, lisäättehän yhteystietonne seuraavaan kohtaan. Valitkaa kaikki organisaationne kohdalla paikkaansa pitävät vaihtoehdot.

	Lisätietoja	Koulutusta	Konsultointia
Avoin data / linkitetty data	☐	☐	☐
Digitointi	☐	☐	☐
Avoimet sisällöt	☐	☐	☐
Sosiaalinen media	☐	☐	☐
Yhteistyö Wikipedian / Wikimedian kanssa	☐	☐	☐

H-2: Mikäli haluatte kuulla lisää, saada ohjausta tai apua (sitoutumatta mihinkään) tai olette muuten vain kiinnostuneita esimerkiksi koulutustapahtumista, jättäkää yhteystietonne alle. Kertokaa myös, mitkä aiheet tai osa-alueet kiinnostavat teitä eniten.

Kysymme yhteystietoja vain, jotta osaamme olla teihin halutessanne yhteydessä. Antamanne yhteystiedot yhdistetään ainoastaan edellisen kysymyksen vastauksiin (H-1). Muiden kysymysten vastaukset käsitellään yhdeystiedoista erillään anonymiteetin säilyttämiseksi. Mikäli ette halua, että teihin ollaan yhteydessä, jättäkää alla olevat yhteystietokentät tyhjiksi.

Organisaatio	<input type="text"/>
Sukunimi	<input type="text"/>
Etunimi	<input type="text"/>
Katuosoite	<input type="text"/>
Postinumero	<input type="text"/>
Kaupunki	<input type="text"/>
Maa	<input type="text"/>
Puhelinnumero	<input type="text"/>
Sähköpostiosoite	<input type="text"/>

Kuvaile lyhyesti, mitkä aihealueet kiinnostavat teitä eniten:

J-1: Merkitkää ne tehtävät, joiden parissa kaikki kyselyn vastaamiseen osallistuneet henkilöt työskentelevät

Voitte valita useamman vaihtoehdon. Laskekaa kyselyyn vastanneiksi mukaan myös ne henkilöt, jotka ovat avustaneet yksittäisissä kysymyksissä.

- Hallituksen puheenjohtaja tai jäsen
- Kokoelmien saavutettavuus ja yleisötyö
- Viestintätehtävät
- Kokoelmien konservointi
- Kokoelmien digitointi
- Tietohallinnon ja/tai tietojärjestelmien tehtävät
- Toimintatapojen tai organisatoristen uudistusten kehittäminen ja/tai hallinnointi
- Vapaaehtoisten koordinointi ja/tai yleisön osallistaminen
- Muu, mikä?

Voitte merkitä alla olevaan tilaan kommentteja ja huomautuksia kyselyyn liittyen:

Kiitos osallistumisesta kyselyymme!

Mikäli ette halua täyttää kyselyä verkossa, voitte myös lähettää täytetyn kyselyn sähköpostitse:
avoinglam@gmail.com